

SLOVENSKI JADRAN

LETO I, ŠTEV. 24

Koper, petek 13. junija 1952

POSAMEZNA ŠTEVILKA 10 DIN

Težko je bilo partizanom, ko so gledali iz ledinskih višin na to mesto. V njem se je bil zasedral okupator z domačimi izdajalci. Hotel je vcepiti Idričanom strupa tujega mišljenja — vcepil ga ni. Čas je spregovoril svojo razvojno besedo. Ni bilo lahko partizanom, ko smo nekajkrat napadali Idrijo. Vedeli smo, da so v mestu poleg okupatorja tudi domačini... Pa je bila druga misel močnejša: pokazati moramo, da smo povsod, da se ne bojimo, da hočemo pomagati do svobode vsem za žičnimi ovirami in bunkerji...

Rudarsko mesto Idrija — mesto vrtov, rož in prijaznega hladnega okolja. Potnik, ki stopi iz avtobusa, si ne more predstavljati, da je po dolgi vožnji od Mosta na Soči po dolini Idrije, ali pa iz Logatca prišel v tako prijazen kraj. V vse smeri se mu ponujajo prijetni, osvežujoči in mirni sprehodi: ob »Rakah« do izvira Idrije, na Vojsko, po senčnatem gozdu, po »Ključih« proti Zadlogu, ali »Po Zali« proti Godoviču. Lepo in prijazno je povsod. Tudi ljudje sami. Prijetno zveni na uho idrijsko narečje, ki ima v besedah zelo poudarjen i.

Nad 450 let že vrtajo in dolbejo idrijski rudarji v podzemlju svojega mesta. Temnim rovom, ki so dosegli globino nad 380 metrov, so ostali zvesti, tudi če so na površini razni gospodarji hoteli zavladati mestu, tudi če jim je večkrat grozilo pomanjkanje in celo smrt. Idrijski »knapi«, kot se sami imenujejo, so ostali — menjali pa so se različni vladarji in vlastodržci. Zakaj? Zato, ker je bilo v njih toliko življenjske moči in odpornosti, da niso omagali v težavah.

Doživeli so kmalu po začetku kopanja živosrebrne rude leta 1509 zasedbo od strani Benečanov. Leta 1559 je grozila turška nevarnost. Turki so bili že v Postojni. Rudarji so ustanovili stražo skupaj s kmeti iz Dolov, Godoviča in Prečnika. Leta 1797 so zasedli Idrijo Napoleonovi vojaki. Ti so v naslednjih letih prišli še dvakrat v Idrijo. Vsi trije francoski vpad v Idrijo so bili za idrijske rudarje težavni časi.

1730. leto je bilo za idrijske rudarje črno leto. Pri kopanju so prišli do skalnatih skladov, ki niso vsebovali nič več živega srebra. Kaj sedaj? Mišlili so, da so podzemne zaloge izčrpane. Vse je bilo nekako obupano.

Šest let je trajalo tako stanje. Kazalo je, da bo Idrija izginila s površja tega prijaznega kraja. Hiše so se začele podirati, orodje je rjavelo v shrambah. Veliko rudarjev se je preselilo drugam. Voditeljem rudnika se je posrečilo, da so pregovorili dunajsko gospodo, da je nakazala potrebni denar za iskanje v globino. Bili so prepričani, da je v nižjih plasteh še dovolj srebra, ker že njegova teža sama sili navzdol. Niso se zmotili.

POZDRAVLJENA, IDRIJA!

Delo in življenje je zaživelo. Od tedaj rude, ki daje živo srebro, ni zmanjkalo več. V desetletju od 1786 do 1796 so vsako leto »pridelali« nad 6000 stotov živega srebra. Leta 1794 celo 6908 stotov. Največji pridelek živega srebra v vsem obstoju rudnika pa so dosegli leta 1913, ko so dobili 8200 stotov srebra.

Dolgo je že, odkar so prvič zapeli kramni idrijskih rudarjev. Takrat je bila Idrijska kotlina še neobljubena. Le samotni škafar je životril v svoji koči. Prav njemu, človeku narave in skromnemu obrtniku je studenec natočil poleg vode še živega srebra. To podzemsko bogastvo je priključilo ljudi iz raznih krajev, tudi Italijane in Nemce. Poizkušali so svojo srečo, delali, obubožali in odšli. Ni pa odšel idrijski rudar. Njemu je rudnik

kot prirasel k srcu, je del njega samega in njegovega življenja. Zato mu je zvest in ga čuva danes, kakor ga je čuval nekdaj.

V dobi 20-letne italijanske državne uprave je bil rudnik v tehničnem razvoju v popolnem zastoj. Italijani so samo izkoriščali rudišče z vsemi tehničnimi napravami. Napravili niso nobenih načrtov za tehnično izboljšanje rudnika.

Še slabše je bilo, ko je rudnik prevzela italijanska privatna tvrdka »Monte Amiata« leta 1940. Samo dobičkaželjna tvrdka je rudnik tako rekoč — ropala ter v tehničnem pogledu popolnoma zanemarjala vse tehnične naprave. Na vso srečo pa je bila ta doba zelo kratka.

Ko je po osvoboditvi prevzela rudnik ljudska oblast, je bila njena pr-

va skrb čimprej zagotoviti delovanje rudnika. To je napravila s sodelovanjem rudarjev, od katerih jih je bilo več tudi v partizanih. Ti so se z vsem navdušenjem zavzeli za to, da je delo šlo naprej. Med rudarji so danes številni večkratni udarniki, ki za obnovo rudnika niso štedili svojih moči.

V tem rudarskem mestu utripa danes novo življenje. Mesto je dobilo nazaj svoj zunanji slovenski obraz, ki so ga bili Italijani in nato Nemci spali. Ulice in trgi imajo imena padlih borcev in velikih mož. Odstranili so ruševine z bombardirane cerkve. Na njenem mestu je danes lep vrt, ki se bo v bodoče razvil v senčnat park. Mesto samo se širi. Nova poslopja gradijo tam, kjer jih prej ni bilo. Regulacijski načrt pred-

videva razširitev ulic in trgov, zato niso obnovili nekaj v bližini stojecih, v vojnih porušeni poslopij.

Idrijski rudarji so ponosni na svoj rudnik posebno še danes, ko ga sami upravljajo. Ponosni so na svoje večstoletne rudarske tradicije. Ob Idriji in Nikavi so v stoletjih zgradili prijazne in bele hiše, kjer se v krogu družine počutijo srečne. Njihove žene so skrbne gospodinje in si prizadevajo to stanovanje čim lepše okrasiti. Vsaka hiša ima tudi svoj vrt, v katerem poleg zelenjave ter krompirja ne manjka rož.

Idrijski rudar je rad vesel. Sami so mi povedali, da se ne branijo kozarca vina, če je dobro. V družbi radi pripovedujejo kaj zabavnega.

Taki so bili vtisi, ko sem se srečaval te dni z idrijskimi rudarji. Ko sem na trgu čakal avtobus, sem še poslušal glas violine v bližnji hiši. Po trdem delu razvedrilo in skrb za kulturni napredek. Prijetno mi je bilo ob tem v duši.

Srečno, tovariši rudarji! O.

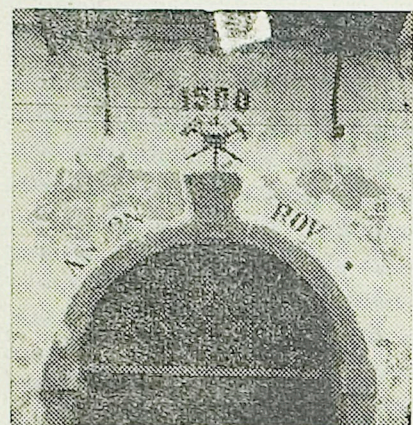

Idrijski rudnik: JAŠEK »DELO«

Če bi gledali idrijski rudnik od daleč in bi naše oči lahko prodirale v globino zemeljske skorje, bi opazili, da ima obliko kurjega jajca. To jajce je ogromno, saj meri v dolžino 2,5 km in 0,5 km v širino. V temnih rovih, ki segajo v globino 386 metrov (14 obzorij ali »nadstropij«) delajo idrijski rudarji neudrudno in vrtajo v skale, ki se udajajo njihovi človeški moči in razumu. V sivosvinčenih skalah, ki so tu in tam rdeče nadahnjene, se skrivajo skrivnostna svetleča se tekočina — živo srebro.

To je bogastvo Idrije in okolice — že nad 450 let neusahljivi vir dela in življenja več sto družinam. Omenil sem prej, da so skale ponekod rdeče nadahnjene. Kaj je pravzaprav ta rdeča barva? To je cinobar, ali spojina, ki je sestavljata živo srebro in žveplo. Z drugimi besedami je to prava živosrebrna ruda. Zato pa je ruda tudi tako težka.

Zivo srebro izhlapeva že pri navadni temperaturi in so hlapi izredno strupeni. Rudarji, ki delajo na takih mestih, so podvrženi zastrupljenju s hlapi živega srebra. Taka mesta morajo dobro zračiti, rudarji pa morajo pri delu uporab-

ljati maske, preko katerih živosrebrni hlapi ne morejo prodrati v človekovo notranjost. Tako preprečujejo tudi boleznirudarjev.

Idrijski rudnik ima danes tri glavne »jaške«, kot imenujejo rudarji sami vhodne in izhodne rove. Vsi trije so opremljeni z izvoznicami stroji. Rudarji so dali dvema izmed jaškov pomembni imeni: jašek »Borba« in jašek »Delo.«

Ob viru živosrebrnega studenca

Spustimo se za nekaj časa v podzemlje Idrijskega rudnika. To ne gre kar tako enostavno. Potrebno je vzeti vodiča, karbidovo luč in še posebno obleko. V podzemlju ni sonca in si je treba pomagati z lučmi.

Za hip občuti človek nekako tesnobo, ki pa jo kmalu premaga radovednost spoznati podzemski svet rudnika, kjer kopljejo tako dragoceno rudo. Vsi hodniki so mojstrsko obdani z lesom. To je delo rudarjev, ki so znani kot najboljši jamski tesarji.

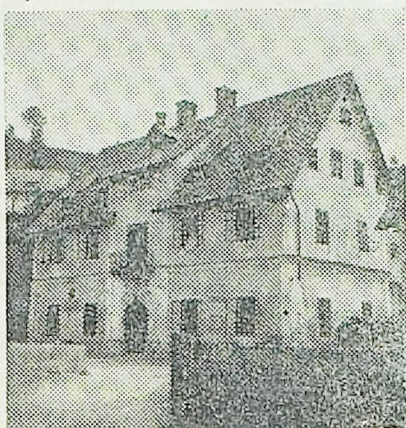
Prišli smo do križišča. V vse smeri vodijo obzorja ali »podzemska nadstropja«. Naš namen je dospeti na eno izmed odkopnih polj.

Tako tiho in mirno je tu, mi pa smo si predstavljali, da bomo slišali ropot in hrumenje strojev. Tovariš, ki nas vodi, pojasni, da s stroji delajo samo tam, kjer so rudni stebri, ali odkopna polja. Prišli smo do slepega jaška, po katerem se bomo povzpeli na odkopno mesto. Vsak slepi jašek je opremljen s tablico, na kateri je označeno obzorje, ime in katera obzorja veže. Odkopno polje je od VI. obzorja navzgor že odkopano. Sedaj kopljejo rudo približno 6 metrov nad obzorjem. Povzpeli smo se po lestvah navzgor in prišli na odkopno polje »Srečno, tovariši rudarji!«

»Srečno« je odgovor. To je običajni rudarski pozdrav že iz davnih časov. Delo na odkopnih poljih ni lahko. Treba je razumno uporabiti delovno moč. Jamske vozičke morajo rudarji sami potiskati po tračnicah. Zadnje čase so zgradili potniško postajo in remizo za akumulatorske lokomotive, ki bodo kmalu vozile rudo k jašku »Delo«, kamor bo osredotočen prevoz in izvoz vse rude. Vse, postaja in lokomotive so na pogled zelo majhne v primerjavi s pravimi lokomotivami. Izgledajo kot nekake igrčke, vendar vlečejo osem naloženih vagončkov nenaenkrat.

Čas je potekel in morali smo k dvigalu, ki nas je dvignilo iz podzemlja. Ko smo znova zagledali sonce, smo imeli občutek, da smo se rešili temnega oklepa podzemlja.

Ogledali smo si še nalaganje rude v vagončke. Skoraj vsakih petnajst minut odpelje majhna elek-

trična lokomotiva celo vrsto vagončkov v drobilnico, ki je v mestu samem. Iz drobilnice odvažajo podoben vlak rudo v topilnico na »Brusovše«.

Na visokem hribu nad »Brusovšema« je velikanski dimnik, ki odvažajo dim iz žgalnice. Vse dokler ni bil zgrajen ta dimnik, je bil v mestu slab zrak zaradi dima, ki ga je zračni tlak pritiskal v mesto. Ljudje so bolehal, ker je bil zrak vedno prenasit s različnimi škodljivimi hlapi.

Ker že govorim o rudniku, je prav, da povem nekaj o eni največjih sabotažnih akcij v Sloveniji, ki so jo v času NOB izvršili partizani v idrijskem rudniku. Obiskal sem udeležence takratne akcije tovariša Ivana Beričiča. Vedno, kadar imam priložnost, rad obiščem tega tovariša, ki stanuje danes v lepem stanovanju nove delavske hiše »Pri Likercu«. Tovariš Beričič je odšel v partizane z ženo in dvema otrokoma že leta 1943. Mladoletni sin mu je padel že pred razpadom Italije nekje v Trnovskem gozdu. Hčerka Silva, ki je bila takrat še skoraj otrok, nosi kar štiri vojaška odlikovanja za zasluge v narodnoosvobodilni borbi. Povedati moram še to da je ostal tovariš Beričič prav tak

kot je bil nekdaj — preprost in delaven. Nič mu ni »zlezlo v glavo« četudi je danes rezervni kapetan. Zato ga spoštujem kot nekdanjega soborca za svobodo v gozdovih.

»Partizanski dnevnik« z dne 9. II. 1944 je takrat poročal o omenjeni akciji:

»V noči od 5. na 6. februar je izvršil vod XXXI. divizije, sestavljen iz prostovoljcev, nadvse drzno akcijo. Uničil je črpalke za stalno odvajanje vode iz rova. Akcija je bila izvršena v idrijskem rudniku v globini 380 metrov (14 polje), kamor so se morali pripeljati po ozkih rovih ter je zahtevala od naših borcev največje napore in požrtvovalnost.«

Tako »Partizanski dnevnik« iz tistih časov. Tovariš Beričič, ki je akcijo vodil in je bil takrat komisar štabne patrle XIV. SNOB J. P. — Vojka, mi je pripovedoval:

»Izbrali smo za vhod v rudnik Ferdinandov jašek v »Cegunci«. Bilo nas je skupno devet tovarišev. Ko smo prišli po stopnicah v globino, smo minirali tri vodne črpalke na 11. polju z zmogljivostjo 3000 li-

trov, eno na 14. polju z zmogljivostjo 1000 litrov in eno na 7. polju z zmogljivostjo 200 litrov vode na minuto. To smo napravili zato, ker se je tam nahajala zelo bogata ruda, ki je vsebovala 70 odstotkov živega srebra.

Povratak nazaj je bil zelo težaven in smo se bodrili z besedami: »Kmalu bomo na vrhu.«

Vsi udeleženci te akcije so srečno prišli iz rudnika in je štab XXXI. divizije NOV in POJ izrekel vsem javno pohvalo in priznanje. Danes živijo samo še trije od udeležencev: Beričič, Močnik in Tušar.

Nekaj dni kasneje je bila izvršena nova sabotažna akcija na električne naprave. Tovariš Beričič je miniral jezo »Pri Kobili« odkoder je rudnik dobival vodo, tovariš Tomo, Poljak po rodu, je miniral električno centralo v Spodnji Idriji, tovariš Velikajne pa vodovodne cevi »Pod Golico«. Idrija je bila takrat več kot teden dni brez vsake razsvetljave. Nemci in domobranci so besneli, ker so vedeli, da so partizani povsod gospodarji. Maščevali so se s požigom več vasi, bombardiranjem Vojskega in Cerkna in s streljanjem talcev. Zelje po svobodi pa niso mogli ubiti.

Danes je idrijski rudar sam gospodar rudnika. S pomočjo delavskega sveta vodi in upravlja delo in proizvodnjo.

TEDEN DNI DOMA

Maršal Tito je prejšnji petek obiskal v Ljubljani podpredsednika vlade in ministra za zunanje zadeve Edvarda Kardelja ter načelnika generalnega štaba general-polkovnika Kočo Popovića, ki se zdravita po nedavnih operacijah. Maršal Tito se je v dve uri trajajočem obisku in razgovoru z zdravnikom dr. Lavričem, dr. Brecljem in dr. Benigarjem ter obema rekonvalescentoma prepričal, da je njuno stanje prav dobro.

Z odlokom zvezne vlade je bil v soboto ukinjen obvezni odkup pšenice, rži, koruze, ovsu in ječmena. V veljavi ostane samo še obvezni odkup volne, vsi ostali kmetijski proizvodi pa so sedaj v FLRJ na prostem tržišču.

Na letošnji zagrebški velesojem, ki bo od 13. do 18. septembra, se je prijavilo iz naše države nad 180 izvoznih podjetij, tuje trdke pa iz ZDA, Velike Britanije, Avstrije, Francije, Holandske, Italije, Zahodne Nemčije, Švedske, Švice in še nekaterih držav. Francija bo letos na zagrebškem velesojem pridelila kolektivno razstavo francoskih izdelkov na prostoru 2000 m², Velika Britanija pa bo razstavila svoje izdelke v posebnem paviljonu, ki bo obsegal nad 2100 m².

Na vseh mladinskih gradbiščih v državi bodo te dni srednješolci zamenjali 17.000 kmečkih mladincev in mladink, ki delajo že od 1. aprila. Letos bo sodelovalo v delovnih akcijah nad 92.000 mladincev in mladink. Zanimiva je ugotovitev, da se je letos prijavilo več mladine, kakor je na gradbiščih potrebujejo.

Letošnje zanimanje za slovenske borovnice na mednarodnem trgu je tako močno, da bi jih lahko prodali na tisoče ton, kar bi seveda vrglo milijonske devize. Zato bo letos podjetje »Slovenija - sadje« nakupovalo razen v ljubljanski okolici in v Poljanski dolini tudi na Dolenjskem ter v Savinjski in Slovenjgriški dolini. V inozemstvo jih bo pošiljalo v posebnih hladilnih vagonih, ki jih je najelo na Holandskem.

V Mariboru bodo letos od 2. do 15. julija priredili Mariborski teden, ki ima že predvojne tradicije. Doslej so že prispele številne prijave podjetij, ki bodo ob tej priložnosti razstavljali, in sicer iz Maribora, mariborske okolice ter drugih okrajev Slovenije. Na razstavišču bodo tudi veselilni prostori za staro in mlado.

Kroparski mojstri v umetnem kovaštvu se že pripravljajo na pomembne kulturne prireditve, in sicer otvoritev železarskega tehniškega muzeja, odkritje spominskih plošč na rojstnih hišah slikarjev Janeza Potočnika in Petra Žmalka, otvoritev razstave izdelkov šole za

umetno kovinarstvo in razstave nekaterih del iz ostaline slikarja Potočnika in Žmalka. Kroparji hočejo v nedeljo 29. junija dokazati, da niso le kovači, ampak tudi prizadevni kulturni delavci.

V Rašici pri Velikih Laščah na Dolenjskem so v okviru proslav ob 400-letnici prve slovenske knjige odkrili spomenik Primožu Trubarju, začetniku slovenske književnosti in kulture. Ob spomeniku so položile vence vse osrednje slovenske kulturne ustanove, med njimi tudi Slovensko-hrvatska prosvetna zveza iz Trsta.

Po podatkih uprave za izredni uvoz v Beogradu je Jugoslavija nabavila iz sredstev trojne pomoči v inozemstvu važne surovine, ki jih potrebuje naša industrija, in sicer metalurški koks, surovo nafto, antracit, bombaž, volno, surove kože, tehnične masčobe, valjane in vlečene jeklene izdelke, časopisni papir, surovi gumij, razne kemikalije, umetna gnojila in druge surovine. Trojna, to je ameriška, britanska in francoska pomoč za leto 1951—52 je znašala 120 milijonov dolarjev. V Beogradu sedaj pričakujejo, da bodo veleposlaniki omenjenih treh držav izročili spomenico o uspehu razgovorov o novi pomoči.

V Splitu pripravljajo veliko razstavo vojne mornarice in pomorstva, ki bo prva te vrste v naši državi. Prirejena bo v počastitev desetletnice naše vojne mornarice. Na njej bo prikazan razvoj naše mornarice od najstarejših časov. Razstavljene bodo srednjeveške ladje in prikazan razvoj ladjedelništva do naših najmodernejših ladij.

V drugi polovici junija bo odpotovala na Koroško skupina 300 slovenskih otrok, ki bo mesec dni letovala v zdravstveni počitniški koloniji v Sekiri, 10 km zapadno od Celovca. Skupno z otroki bo odpotovalo tudi 80 pevcev študentskega zbora »Tone Tomšiča« iz Ljubljane, ki bo priredil več koncertov v raznih krajih Slovenske Koroške. Predvideno je letovanje še dveh skupin naših otrok v Sekiri na Koroškem, v zameno pa bo enako število otrok iz Koroške letovalo na našem Jadranu.

Perspektivni načrt izgradnje cest na Hrvatskem predvideva nadaljnjo graditev sodobne ceste Karlovac—Delnice—Reka (cesta Zagreb—Karlovac je že končana), dalje Korlovac—Plitvička jezera—Knin—Split in dovršitev jadranske turistične ceste. Z dograditvijo teh glavnih treh cest, poleg že dograjene avtoceste Zagreb—Beograd, bo dobila Hrvatska mrežo urejenih cest, nakar bodo lahko pristopili k ureditvi ostalih cest znotraj te mreže.

Odkritje spomenika padlim borcem NOB v Postojni

V nedeljo jutraj je Postojna prebudila topovsko streljanje, nato pa še vojaška godba, ki je igrala budnico. Že po šteti uri so se v Postojno pričele zgrinjati ljudske množice. V zastave in zelenje odeto mesto je dobilo prazničen izgled. Posebno Vilharjev trg je bil ves v zastavah, pred še zakritim spomenikom pa je stržil oddelek bivših partizanov. Kamioni, avtomobilji in motorji in vlak, ki so neprenehoma dovažali od vseh strani udeležence velike svečanosti, ki se je nehote sprevrgla v ogromno manifestacijo bratstva našega in tržaškega ljudstva, saj je odkritju prisostvovalo tudi okoli 3000 ljudi iz cone A STO. Prelita kri naših borcev za svobodo, naših skupnih bratov in sester, to je tista nerazdružljiva vez med nami in njimi, ki je ni mogla pretrgati niti krivična meja. To je nedeljsko slavo v Postojni ponovno potrdilo.

Nad 12.000 ljudi se je zbralo v Postojni. Na Vilharjevem trgu poleg spomenika je bila pred gimnazijo častna tribuna, kjer so se razen svojcev padlih, katerim je bil odkrit spomenik, zbrali tudi gostje iz Trsta in Ljubljane. Podpredsednik Prezidija Ljudske skupščine LRS tovariš Ivan Regent, ljudski poslanec postojnskega okraja generalmajor Levičnik, ministar vlade LRS tovariš Janez Vičnik, tovariš Miloš Brelih, književnik Etbin Kristan, sekretar Prezidija LS LRS tovariš Franc Lubej, člani CK KP STO s tovarišmi Brankom Babičem na čelu ter predstavniki oblasti in množičnih organizacij Slovenskega Primorja, skupno s postojnskimi, so bili na tribuni.

Slavnost je otvoril tovariš Elo Garzarolli, tajnik OLO Postojna. V svojem govoru je poudaril našo hvalečnost onim, ki jim danes odkrivamo spomenik, da bomo mi njihovo delo nadaljevali z zgraditvijo socializma v naši državi, da pa morajo vedeti vsi oni, ki se jim danes še hoče naše zemlje, da puška slovenskih partizanov še ni zakopana in bo znala braniti vse, kar je naše. Nato je od-

kril spomenik, postrojena častna četa postojnske garnizije pa je oddala častno salvo.

Nato je govoril tovariš Ivan Regent. V svojem govoru je prikazal naše napore za ohranjanje miru, našo miroljubno politiko in prizadevanja naših sovražnikov, da nas zapletejo v nepravilike. Prikazal je njihove apetite po naši zemlji, ki pa jih seveda ne morejo ostvariti. Učili se bomo na svetlih zgledih naših padlih borcev in zvesto stali na straži naše neodvisnosti in svobode.

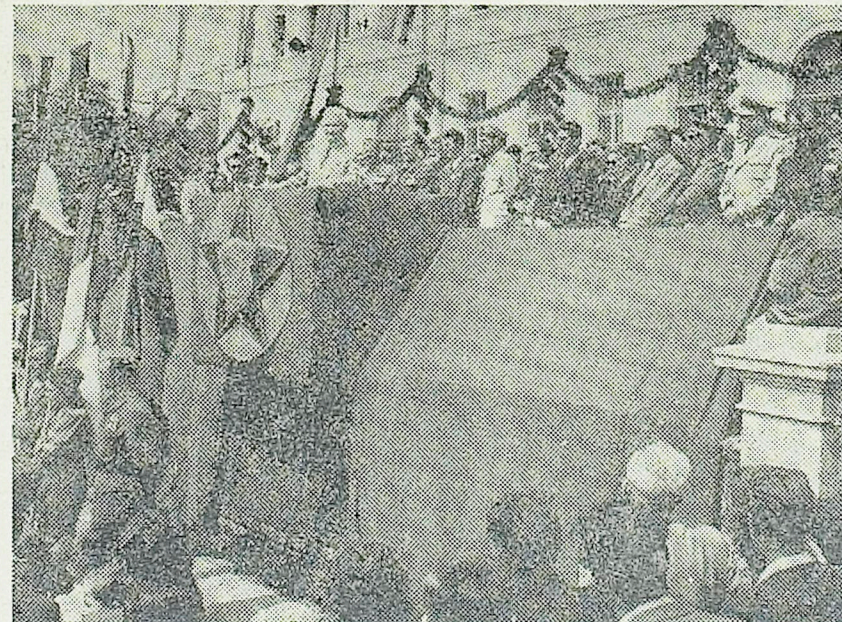
Govorila sta še književnik Etbin Kristan, ki je prisotne pozdravil v imenu slovenskih izseljencev v Ameriki, in ljudski poslanec postojnskega okraja generalmajor Levičnik. Sledilo je še polaganje vencev pred spomenik, s čimer je bil svečani del proslave končan.

Popoldanske prireditve je motilo slabo vreme in so bile zato precej okrnjene, predvsem telovadni nasto-

pi. Rekordni obisk je zabeležila jama, pa tudi nastope pripadnikov JLA in vzorne telovadne vrste iz Ljubljane, ki so nastopili kljub blatnemu terenu, je gledala množica ljudi.

Okoli 22. ure so poslednji avtobusi s tržaškimi gosti zapustili Postojno, ki pa se je docela pomirila šele pozno v noč. Letošnji osmi junij bo zapisan v zgodovini Postojne kot važen datum, kot dan, ki je ponovno izpričal borbene tradicije postojnskega okraja in cele Primorske ter njeno nedeljivost s tržaškim ozemljem. Povedal je vsemu svetu, da je Trst del naše zemlje, del Jugoslavije, ki nikoli ne bo pozabila, da je bil krivično odtrgan od nje, najmanj pa bo dovolila, da bi za ta košček zemlje barantali razni nepoklicani diplomati, ki so komaj slekli fašistično uniformo in ki so bežali s to zemljo, ko jo je v poslednjem naporu za njeno osvoboditev napojila kri naših borcev!

Brko

Pogled na slavnostno tribuno med govorom Etbina Kristana

Pomoč fašizmu

Italijanski fašisti so posebne vrste zemljepisci in zgodovinarji. Mnogo bolj kot današnja Italija jim je pri srcu stari rimski imperij, ko je bil svet še zelo majhen in ko so po njem šarili njihovi predniki po mili volji. Popolnoma so pozabili, da je za te dni davni časi prišlo v stari svet še dvoje novih narodov ter ga postavilo na glavo: Slovani in Nemci. Od tedaj je slava fašističnih prednikov zašla. Skozi dolga stoletja so hlapčevali drugim, ne da bi imeli kakršen koli vpliv na zgodovino in razvoj sveta. Bili so drobiž, s katerim so ostale evropske države plačevale svoje račune. Ali kakor vsakemu rezežu, ki je bil nekdanji imeniten, je tudi njim vedno rojila po glavi bivša veličina. Od te živijo še danes in se ne zavedajo, da se smešijo že pred vsem svetom.

Vzgojen v taki »vedu« in napihovan od brezvestne velenacionalistične samohvale, današnji povprečni Italijan ne ve, da je bil vedno vse do današnjega dne velik revež, ki ni v borbi sil nikdar nič pomenil. Zaljubljen v svojo imenitnost je prepričan, da hodi danes še vedno okrog Cezar in da je njegov narod izbrano ljudstvo, določeno, da vlada svetu. Za to mu gre tudi najvažnejša vloga v organizacijah, ki jih danes ustvarja. Zaprta pod ameriškim vodstvom. V evropski vojski in Atlantskem paktu bo naredila vse Italija sama. Drugi sploh pri tem ne morejo priti v poštev in tudi niso vojaki. Kaj se le toliko napenja Američani okrog teh Nemcev, ki se niso še nikdar izkazali? Saj znajo samo izgubiti vojne, medtem ko je Italija, le da se je pokazala, vedno zmagala povsod. Ona je razbila avstrijski imperij. Badoglijeva revolucija pa je izpodkopala nacistično moč v zadnji vojni. Brez nje ne bi bili Nemci nikdar poraženi. Treba je pač biti »furbac«. Tako sta sedela Badoglio in duce lepo vsak na svojem koncu deske, eden tukaj, drugi tam in prigugala Italijo v veliko zmago. Danes žanjejo plodove te genijalne politike, tako da svet kar strmi. In pred vrati je že dan, ko bo madrepatrija združila pod svoje mogočno okrilje vsakega še tako daleč raztresenega Italijana.

Za te velike dni se že pripravljajo tudi zemljepisci, ki jim je treba poskrbeti primerno publiciteto. V to surijo je pač najprimernejši *Domenica del Corriere*, ki visi v vseh časopisnih prodajalnicah od dna škornja do severnih gora, vabeč znanja željnega čitalca s svojimi kričnimi naslovnimi slikami in še bolj čudovitimi dogodivščinami, tako da mu kar ni mogoče odoleti. Pomešan med to vablivo čtivo, je izšel tudi novi zemljepid Italije, ki prikazuje za enkrat še samo njeno vzhodno mejo. Tukaj se bo povprečni Italijan naučil, da sega prava Italija tja do bele Ljubljane. Tam so namreč ne le njene naravne meje, marveč tudi meje njenega prebivalstva. V Postojni, Planini, Raketu in Cerkljici žive pravi in pristni italijanissimi in tam ljudstvo odgovarja le v čisti go-

vorici Danteja. Tod namerava tudi junaška italijanska vojska braniti sebe in papeža pred vsemi nevarnostmi Vzhoda.

Zadnja odkritja, še bolj pa nedavne upravne volitve v Italiji so pokazale, kako je izpodkopana od kominformizma, ki vihti svoj kramp prav ob koreninah degasperijanske vladavine. Na drugi strani pa se kosa v tej žalostni republiki brez republikancev velemiščanstvo, o katerem vsak ve, da ni bilo nikdar sposobno brati niti svojih žakljev, kaj šele kaj drugega. Toda zavedajoča se te svoje sile in vpliva v zapadnem svetu, zahteva sedaj Italija v svojem zakonu z zapadom od tega kot poročno darilo nič manj kot glavo Jugoslavije. Zemljepisci, priob-

čeni v *Domenica del Corriere*, vpije fašistov in misinov, strup, ki se izliva preko iredentističnega tiska, vse to so sredstva, ki naj podprejo to zahtevo in dokažejo veliko poslanstvo novega fašizma na evropskem jugovzhodu. V resnici so ti »darovi« tudi edini doprinosi, ki ga daje Italija katoliške akcije zapadni zvezi. Ta doprinosi obstoja le v tem, da se skuša z vsemi sredstvi oslabil in ohromiti jugoslovanska politična in vojaška moč in s tem sila najsvobodnejše in najpogumnejše evropske države v današnjem nemirnem svetu.

Tako torej izgleda ona hvalisana pomoč, ki jo daje Italija Zapadu. Za las podobna oni, ki jo je dala že v dveh vojnah — pomoči grobarja.

Kaj je novega na Koreji

Ameriška agencija United Press je izvedela, da je prišlo v ponedeljek v ujetniškem taborišču na otoku Ko-jedo do prave bitke med 6400 severnokorejskimi vojnimi ujetniki in četami OZN. Agencija Reuter pa je trdila, da je bilo ubitih pri teh spopadih 24 vojnih ujetnikov, 84 jih je bilo ranjenih, ameriški vojaki pa so utrpeli eno smrtno žrtev in 13 ranjenih. Ko so namreč prispeli v nedeljo v taborišče ameriške čete, da bi pričele s »čiščenjem«, so si ujetniki pričeli kopati okrog barak obrambne rove, obenem pa so preko južnokorejskih partizanov poslali predsedniku severnokorejske republike klic na pomoč.

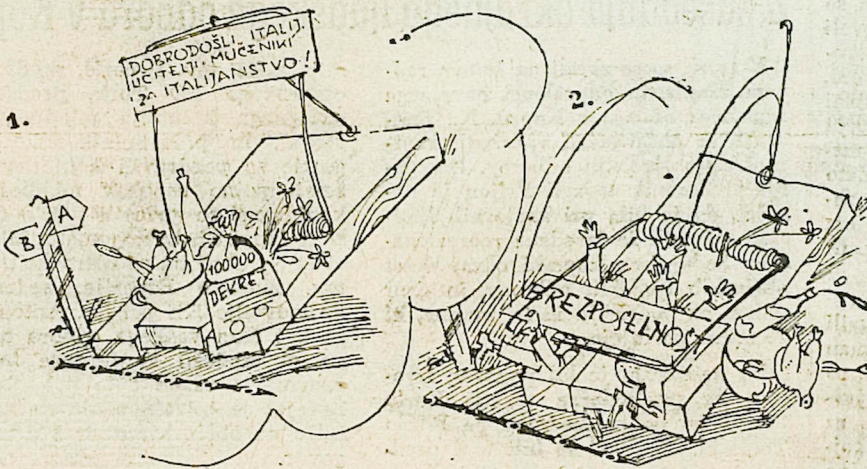
V torek je izdal poveljnik ujetniškega taborišča na otoku Ko-jedo general Botner uradno sporočilo, v katerem je rečeno, da je bil pri teh incidentih ubit en ameriški vojak, 12 pa je bilo ranjenih. Ujetniki so imeli 139 ranjenih in 31 mrtvih, 12 ujetnikov pa so pobili njihovi lastni sojetniki. Izvedelo se je, da so ujetniki pripravljali načrt za zrušenje uprave taborišča. Izpraznitev 76. sektorja v omenjenem taborišču je bila končana v torek proti večeru. Skupno je bilo izseljenih 12.759 ujetnikov, ki so jih porazdelili v manjše sektorje. V sredo dopoldne pa so preselili nadaljnjih 6288 ujetnikov sektorja št. 77. Po potrjenih poročilih je ameriškega vojaka, ki je postal žrtev incidentov med ujetniki in zavzniki četami, zadelo kopje in je potem umrl zaradi izkrvavitve. Ves incident je potekel brez strela, a je zahteval kljub temu 32 mrtvih. Pobiti ujetniki so postali žrtve bajonetov.

Medtem pa postaja dejavnost severnokorejskih patrol na bojišču vedno bolj živahna. Domnevajo, da bo postal Seul prvi cilj morebitne poletne severnokorejske ofenzive. Poveljnik osme armade general Van Fleet je izjavil novinarjem, da je ta pripravljena na vsak napad, in sicer tako pripravljena, da bi bil nasprotnik gotovo poražen. Pogajanja v Pan Mun Jomu so še vedno v slepi ulici.

Glavno oviro pri pogajanjih za premirje predstavlja še vedno vprašanje vojnih ujetnikov.

Iz južnokorejske prestolnice Pusan poročajo, da pripravljajo policija obtožnice proti enajstim aretiranim poslancem in morda tudi proti drugim, ki so se na svobodi. Nekateri trdijo, da so opozicijski poslanci prejeli denar od Severnokorejcev zato, da bi zrušili sedanjo južnokorejsko vlado. Po nekaterih vesteh je denar prihajal tudi iz Japonske in da so Japonci, ki so nasprotni sedanjemu južnokorejskemu predsedniku Singman Rheuju, izdali v te namene že 5 milijonov jenov. Torej tudi južnokorejska politična kriza še ni rešena.

Santinovo proizvajanje mučenikov

Fašistični škof Santin, zvesti izvrševalec direktiv rimske vlade in Vatikana, uporablja za svoje umazano delo raznarodovanje, izkoriščanje vere za politično špekulacijo in blatenje naše ljudske oblasti v cono B najbolj podle metode, ki gredo z roko v roki s tržaškim CLN. Ta maziljen član št. 1 tržaškega odbora za obrambo italijanstva je tudi organiziral pobeg skupine italijanskih učiteljev iz Izole v cono A. Kako pa je preskrbel za njihovo prihodnost, potem ko je z njimi manifestiral »dokaze o strahotnem terorju cono B« nam najbolje pokaže slika

Voditelji Tržaškega Lloydja obtoženi, da delajo proti interesom Trsta

Pretekli teden je bila na tržaškem kazenskem sodišču zanimiva razprava, v katero so bili zapleteni »najuglednejši« možje tržaških gospodarskih krogov. Razprava se je sicer vlekla že skoro leto dni in se je na presenečenje vseh zaključila z umaknitvijo tožbe tožiteljev, ker je obtoženec »preklicalk« svoje obtožbe.

O tej zanimivi razpravi pa nismo dobili v italijanskem tisku v Trstu niti sledu. Zdi se, da so osebe, ki so bile zapletene v razpravo »posredovale«, da bi zadeva ne prišla v javnost in zato z grožnjami preprečile objavo razprave v italijanskih listih.

Obtoženec pred sodiščem je bil bivši uradnik Tržaškega Lloydja dr. Muzio Gattorno, tožitelj pa nič manj kot glavni ravnatelj družbe tržaškega Lloydja Guido Cosulich, upravni ravnatelj Tržaškega Lloydja Matteo Giuglia in šef propagandnega oddelka italijanskega državnega paroplovnega koncerna FINMARE Bruno Astorri.

Dr. Muzio Gattorno je bil obtožen obrekovanja tožiteljev in ustanov, ki jih tožitelji predstavljajo. Do tožbe je prišlo zaradi obširnega pisma, ki ga je dr. Gattorno poslal meseca aprila 1951 l. tedanjem italijanskemu ministru za trgovinsko mornarico Petrilliju in italijanske-

mu finančnemu ministru Pelli. V tem pismu je Gattorno s podatki obtoževal najvidnejše osebnosti v tržaškem gospodarstvu, predsednika tržaške Trgovinske zbornice in podpredsednika FINMARE Antona Cosulicha, predsednika Tržaškega Lloydja odvjetnika Fontija, generalnega ravnatelja Tržaškega Lloydja Guida Cosulicha in šefa propagandnega oddelka FINMARE Bruna Astorrija, da so zakrivali številne malverzacije, da se z njihovo vednostjo izvajajo pri Tržaškem Lloydju diskriminacije zoper tržaško nameščeno osebo, ki je bilo v zadnjih letih močno prizadeto zaradi favoriziranja in nameščanja pri Tržaškemu Lloydju uvoženih elementov iz različnih italijanskih mest. Poleg tega je dr. Gattorno zahteval od dveh italijanskih ministrov, naj preiščeta kdo je kriv, da je bila v zadnjih letih povzročena državni ekonomski škoda za nad milijardo lir. Gospod Gattorno je eksponente tržaškega gospodarstva imenoval kliko, ki gospoduje in monopolizira v svo-

je osebne koristi večji del tržaškega gospodarstva. Vse to, poudarja Gattorno v svojem pismu, delajo ti gospodje pod etiketo »višjega nacionalnega in patriotičnega cilja.« Dr. Gattorno obtožuje tudi svoje bivše nadrejene, da so krivci, če ni bilo paroplovstva v povojnih letih obnovljeno. To krivdo predpisuje predvsem osebnim interesom Cosulichev, ki imajo svoje interese v Genovi in se zato ne zanimajo za Trst. V svojem pismu zahteva Gattorno naj se vrne Trstu vloga važnega pomorskega pristanišča in naj postane Trst za Tržaški Lloyd ne samo sedež, ampak sedež vseh Lloydovih ladij.

Te odkrite obtožbe bivšega uradnika Tržaškega Lloydja proti iredentističnim magnatom v Trstu niso smele priti na dan. Zato so tudi dr. Gattorna prisilili, da je »umaknil« svoje obtožbe in tako se je za »pravico« zaključila afera, ki bi mogla še globlje razkriti vso gospodarsko sabotažo, ki jo izvajajo danes vodilne osebe tržaškega go-

OBZIRNOST do skrajnosti...

»Glasbena matiča« je priredila svoječasno v tržaškem ljudskem domu uspel koncert. Ko je poročal o tem koncertu, je »Primorski dnevnik« vprašal, zakaj so v ljudskem domu tablice z napisom »No smoking«, »Non fumare«, ni pa napisal »Kaditi prepovedano«? Ali ni dvorana tudi za Slovence? Je zapisal takrat »Primorski dnevnik«.

Nek tržaški Slovenec je ob tej priložnosti pripomnil: »Okupacijske oblasti, sovladajoči italijanski fašistični demokristjani in njihovi priskledniki kominformisti so prepričani, da smo Slovenci bolj civilizirani in kulturnejši od njih samih. Nas ni treba opozarjati na take, same ob sebi umevne zadevščine in nas žaliti z napisi: »Ne pljuj po tleh!«, »Ne govori nesposobno!«, »Ne laži!«, »Ne obrekuj!« itd.

To torej ni prezir, temveč obzirnost, ki je Anglosasom, zlasti pa Italijanom že v krvi...« (Da bi imel pišec teh vrstic več zdravja, kakor je resnice v tem zadnjem stavku, je njegova iskrena želja.)

Deportacije v Vzhodni Nemčiji

V Vzhodni Nemčiji so že koncem preteklega tedna prišle oblasti z izseljevanjem prebivalstva obmejnih vasi proti vzhodu. Ob preselitvi so smeli ljudje ponesti s seboj le 45 kg prtljage. Zato pa so na dnevnem redu pobegi prebivalstva iz Vzhodne v Zapadno Nemčijo. Begunci izjavljajo, da uporablja vzhodnonemška policija tudi strelno orožje, če se prebivalstvo brezpogojno ne podvrže njenim ukazom.

TEDEN DNI PO SVETU

Agenti bolgarske policije so v ponedeljek na gangsterski način ugrabili z dvorišča jugoslovanskega veleposlništva v Sofiji Momira Šeferoviča, jugoslovanskega državljana, očeta Ivana Šeferoviča, ki so ga nedavno bolgarske oblasti pod izmišljeno obtožbo vohunstva za Jugoslavijo obsodile na smrt ter ustrelile. Momir Šeferovič je po osvoboditvi iz zapora zaprosil za repatriacijo in se v pričakovanju rešitve svoje prošnje zatekel v jugoslovansko veleposlništvo, kjer je bil tudi nameščen.

Iz Londona poročajo, da se bo do 27. junija sestali zunanji ministri treh zahodnih velesil. Obveščeni krogi trdijo, da se bodo razgovarjali zlasti o Koreji in o vprašanju Srednjega vzhoda. Sestanek bo trajal ves dan. S tem v zvezi izjavljajo, da se bo britansko politično-vojaško odposlanstvo, ki ga vodi lord Alexander, vrnilo z Daljnega vzhoda v London 25. junija, to je 2 dni pred pričetkom omenjenih razgovorov.

Izvedelo se je, da nameravajo veljavnost atlantskega pakta podaljšati od 20 na 50 let. Večina od 14 držav je baje s tem že sporazumna, med njimi ZDA in Velika Britanija. Proti se baje samo še Portugalska. Francoski pooblaščeniki krogi zanikajo s tem v zvezi vest, da je bil francoski zunanji minister Schuman tisti, ki je predlagal, naj se veljavnost atlantskega pakta podaljša do 50 let.

V Toulonu v Franciji nadaljujejo sodne oblasti preiskavo v zvezi z zaplenjenimi kominformističnimi dokumenti. Te dokumente proučujejo izvedenci obrambnega ministrstva. Medtem ko trdijo levičarski listi, da teza o kominformistični zaroti proti francoski vladi ni resnična, poudarjajo desničarski listi, da gre za kršitev tajnosti, ki zadevajo narodno obrambo. Ob otvoritvi zasedanja narodne zbornice, ki razpravlja o vojaškem proračunu, so kominformisti začeli z ofenzivo proti vladi z zahtevo, naj odredi izpustitev Duclosa, generalnega tajnika francoske kominformistične partije, ki je zaprt v jetnišnici v bližini Pariza.

Filipinski delegat pri OZN Carpio je v torek v Svetu za skrbništvo OZN obtožil italijansko vlado, da somalsko prebivalstvo ne bo moglo čez osem let doseči neodvisnosti, če se ne bo spremenila politika italijanske uprave. Carpio je predlagal, naj se skrbniški svet direktno zavzame, da se nekatera vprašanja ugodno rešijo za somalsko prebivalstvo.

V Teheranu se je pred dnevi razširila vest o poizkusu državnega udara v Iranu in o aretaciji številnih častnikov. List »Nabarde« je pisal ob tej priložnosti, da so številni častniki izkoristili odsotnost Mosadeka in razmišljali o poizkusu državnega udara. List trdi tudi, da so aretirali pet polkovnikov, a vojaške oblasti niso hotele objaviti njihovih imen.

Po ponovni prekinitvi pogajanj za rešitev jeklarskega spora v ZDA je Truman od kongresa zahteval izglasovanje zakona, ki bi ga pooblastil za ponovno zasego jeklarn, njegov predlog je bil zavrnjen. Nato je kongres pozval Trumana, naj uveljavi znani Taft-Hartleyev zakon, da od sodnih oblasti doseže ukaz, ki naj napravi konec stavke v jeklarnah. Med lastniki jeklarn in sindikati je bil dosežen sporazum za nadaljevanje proizvodnje, potrebne a vojsko.

Jordanski kralj Talal se noče podvreči zdravljenju v kakšni švicarski umobolnici, kakor je odločil regentski svet v Amanu. Kraljica Zain sedaj prebiva v neki vili v Švici, ki je pod varstvom švicarske policije, ker se silno boji srečanja s Talalom, ki trpi na živčnosti. Kralj Talal se še vedno upira tudi vsem zdravniškim nasvetom, češ da ga skušajo zarotniki odstraniti in spraviti v to ali ono kliniko, kjer naj bi praktično ostal ujetnik. Čeprav so zdravniki ugotovili, da boleha na težki duševni bolezni shicofreniji.

Preteklo soboto je na svojem domu v Trstu v 84. letu starosti umrl mestor slovenskih tržaških pravnikov in predsednik društva »Pravnik« dr. Josip Abram. Pogreba, ki je bil v ponedeljek dopoldne, se je udeležila velika množica tržaških Slovencev, ki so pokojnika poznali za zvestega branitelja slovenskih pravic v Trstu.

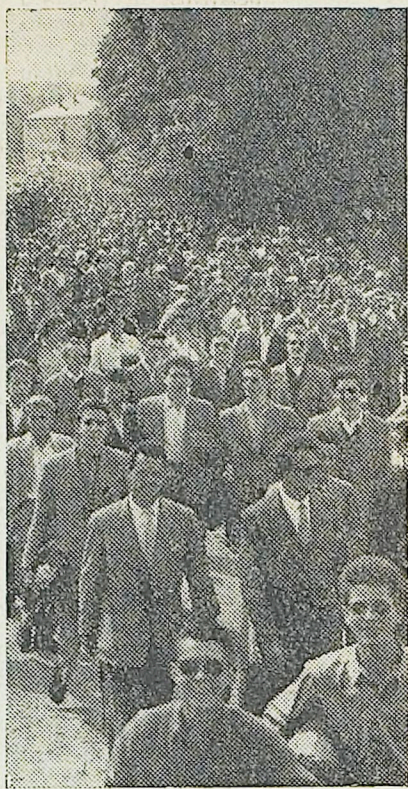
Višji finančni nadzornik za anglo-ameriško področje Tržaškega ozemlja, ki ga je italijanska vlada poslala pred 22 meseci v Trst, je bil te dni premeščen iz Trsta v Torino. Na njegovo mesto je Rim poslal novega funkcionarja. Zanimivo je, da je bil finančni nadzornik tudi član conskega upravnega odbora, ki predstavlja najvišji civilni organ na anglo-ameriškem področju. To jasno dokazuje, kako ZVU že mnogo let prepušča rimski vladi, da nastavlja in odstavlja funkcionarje civilne uprave v Trstu, kljub temu da Trst nima nič skupnega z Italijo.

Postopanje ZVU grobo krši mirovno pogodbo z Italijo, ki pravi, da je italijanska suverenost nad Trstom prenehala 15. septembra 1947, ko je stopila mirovna pogodba v veljavo.

V zadnjo številko Uradnega lista ZVU, ki se tiska v angleščini, slovenščini in italijanski, so v slovensko izdajo k Ukazom štav. 83 in 84, vnesli kar več strani teksta v italijanski, kot da se to ne bi dalo napisati v slovenščini.

Uradni list ZVU je dosedaj predstavljal enega od redkih primerov spoštovanja enakopravnosti slovenske in italijanske od strani Za-

vezniške vojaške uprave. Vnašanje italijanske v Uradni list v slovenščini predstavlja novo grobo kršitev spoštovanja slovenskih narodnostnih pravic na anglo-ameriškem področju Tržaškega ozemlja in odkrito podporo ZVU italijanskemu iredentizmu, ki hoče uničiti v Trstu vse, kar je slovenskega.

Tržačani ob odkritju spomenika padlim v NOB v Postojni

Na Bujskem je mala partizanska vasica Butori, ki ima samo deset hiš. Vse družine te vasi razen ene imajo priimek Jugovac. V nedeljo je ta vasica doživela pomemben dogodek. Komandant vojaške uprave JLA polkovnik Miloš Stamatović je v imenu maršala Tita botroval ddesetemu otroku revnega kmeta Ivana Jugovca. Ob rojstvu desetega otroka je oče Jugovac pisal maršalu Titu in ga zaprosil za botrovanje. Maršal Tito se je vabilu odzval in je poslal za malega Slobodana tudi lepo darilo.

Svečanosti so prisostvovali razen komandanta vojaške uprave JLA tudi predstavniki ljudske oblasti in Partije.

Potem ko je komandant VU JLA izročil družini Jugovac darilo maršala Tita in ji čestital v njegovem imenu, je polkovnik ustregel želji prebivalstva in imel kratek govor. V govoru je med drugim dejal:

»Zelo me veseli in posebno sem počaščen, da me je maršal Tito dočel, da ga zastopam pri botrovanju pri enem vaših rojakov. V njegovem imenu vas prisrčno pozdravljam in vam želim vsestranski napredek.

Znani so primeri svetlih likov hrvatskih narodnjakov v Istri, ki so odigrali ogromno vlogo v čuvanju in utrjevanju nacionalne zavesti našega naroda. Zaradi dolgoletne borbe za narodni obstoj, svobodo in narodno zedinjenje ima svoboda tu še poseben smisel in pomen. Pozornost maršala Tita ima poseben pomen ne samo do družine Jugovca, ki ji botruje, temveč do vsega prebivalstva tega področja.

SKRASA

HERPELJE - KOZINA

Kulturno življenje v Herpeljah-Kozini se je zadnje čase precej razgibalo. V začetku maja je dramska družina prosvetnega društva iz Kozine s sodelovanjem članov postaje Narodne milice uprizorilo B. Nušičevo komedijo »Navaden človek«. Igra je tako dopadla, da so jo ponovili 18. maja. Tovariš Leopold Bole je poleg režije prevzel še vlogo Arse Miličevića, ki jo je dobro izvedel. Vsemu igralskemu kolektivu gre vsa pohvala.

25. maja je Klub Narodne milice iz Materije gostoval v Herpeljah s Finžgarjevo dramo »Razvalina življenja«. Pevski zbor nižje gimnazije v Herpeljah je 18. maja nastopil s pevskim koncertom pod vodstvom prof. Ane Župan. Spored je obsegal narodne, partizanske in umetne pesmi. Isti zbor je dne 25. maja nastopil v Komnu na tekmovanju gimnazijskih pevskih zborov sežanskega okraja.

Prvega junija so člani Zveze borcev uprizorili Vodopivčovo spevigrado v treh dejanjih: »Kovačev študent«. Spremljal je domači orkester pod vodstvom prof. Županova. Občinstvo, ki je napolnilo dvorano z družnega doma, je igralce nagradilo po vsakem dejanju z močnim aplavzom.

Predvidoma še to ali prihodnja

macije pionirjev iz Skofij in Čežarjev, ki so jih prav lepo podajali. Nastopila sta še pionirska pevski zbor iz Čežarjev in Sv. Antona v spremstvu violine in harmonike.

Za zaključek so otroci žarečih obrazov gledali film Kekec.

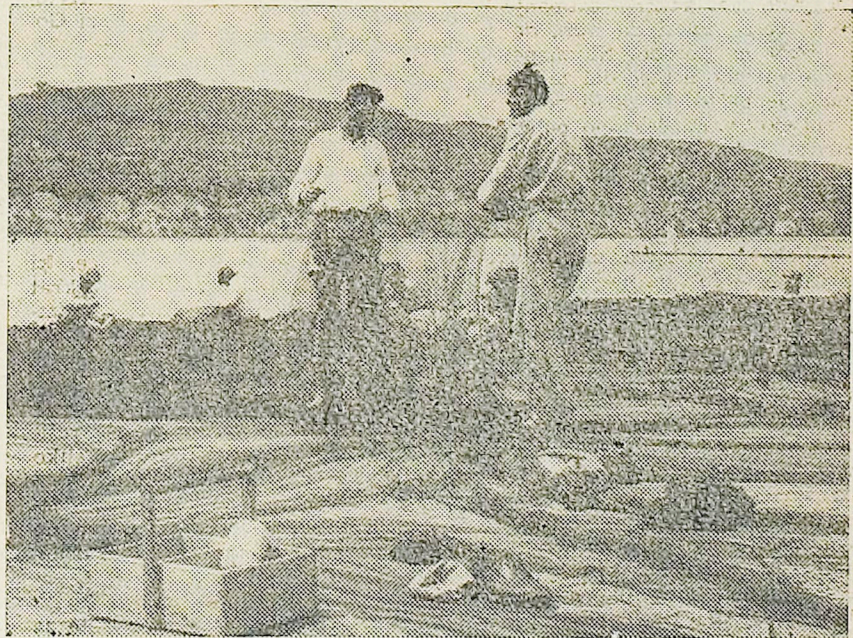
Pred prireditvijo in po njej so domači pionirji, gostje in odrasli ogledali razstavo knjig, ki jih je izdala založba Mladinska knjiga v Ljubljani od osvoboditve do danes. Razstava je v Ljudskem domu in jo je z velikim okusom pripravila tov. Grosova. Razstavo krasi risarski izdelki od najmlajših pionirjev do cmih, ki so že verno posneli slike naših pisateljev.

SV. ANTON

V nedeljo 15. t. m. bo javni ples pod kostanji »Na klanecu« pri Križmamu. Vabljeni vsi, posebno prebivalci Sv. Antona in sosednjih vasi!

VANGANEL

Strela je udarila v kopo sena. Ob zadnjem dežju, ki je vendar prišel, četudi precej z zamudo, je udarila strela v kopo sena, last kmečke delovne zadruge. To je nenavaden primer, ker se zelo redko zgodi, da bi strela izbrala prav drog senene kope za svoj cilj. O dogodku so bili obveščeni koprski gasilci, ki so s takojšnjim posegom obvarovali pred ognjem drugo kopo sena, ki je bila v bližini in se je od vročine in isker že vnela. Kmečka delovna zadruga ima okoli 40.000 dinarjev škode.

Ribiči se pripravljajo na lov

UKINJENA POMORSKA ZVEZA S KOPROM

Od 1. junija nadalje potniški parnik, ki vozi z Reke v Trst in nazaj, ne pristaja več v Kopru in sploh nikjer v coni B STO. Na ta način so prizadeti mnogi, ki so obiskovali svoje v raznih istrskih mestih, svoje bolne otroke v Rovinju ter oni, ki so nameravali v sedanjih turističnih sezonah napraviti kak izlet po morju iz Kopra v druga obalna istrska mesta, ali pa iz teh mest v Koper. Zato bi bilo potrebno, da se ta zveza zopet vzpostavi, če že ne v dosedanjem obsegu, vsaj enkrat tedensko. L. G.

GLEM

V prejšnji številki smo objavili kratko vest o smrti Rozine Jerman iz Glena št. 1. Truplo Jermanove so našli v vaškem vodnjaku. Organi javne varnosti so ugotovili, da gre za umor, ki ga je zakril mož pokojne Just Jerman. Zločin je izvršil dne 1. junija ob deseti uri zvečer na stopnicah pred hišo. Jerman je ženo umoril s tem, da jo je udaril s kamnom po glavi, nato jo je odnesel do 150 metrov oddaljenega vodnjaka in jo vrgel vanj.

Organi javne varnosti so zločin odkrili po sledovih krvi, ki so se se vlekli od hiše do vodnjaka. Morilec so aretirali in je priznal zločin. Izjavil je, da je ženo umoril zaradi težkih družinskih zadev.

BORŠT

V nedeljo 15. junija bo priredilo prosvetno društvo »Frenk« priljubljeno kmečko igr »Razvalina življenja«. Igra bo na prostem: Igrala bo godba iz Marezig.

SUŠA

Letošnja pomlad je bila na padavinah zelo skopa. Na Koprskem in na Bujskem je suša napravila veliko škodo na zgodnjem krompirju in grahu.

Obveščamo naročnike koprškega okraja, za katere so se zadruge zavzele plačevati naročnino za tri mesece, da imajo plačano naročnino do 15. junija. V kolikor še žele ostati naši naročniki, naj nam nakažejo odgovarjajočo naročnino, v nasprotnem primeru pa na nam naslednjo številko vrnejo da jih bomo črtali iz seznama.

Vse naročnike naprošamo, da nam do konca meseca nakažejo naročnino za naslednje četrtletje oziroma polletje, ker bi jim morali sicer zaradi velikih izdatkov s katerimi je zvezano izdajanje našega lista, s prvim julijem list brezpogojno ustaviti.

IZ SLOVENSKE ISTRE

Zasedanja okrajnega ljudskega odbora v Kopru

V torek so se zbrali na šestem rednem zasedanju odposlanci okrajnega ljudskega odbora v Kopru. Na zasedanju so obravnavali vprašanje reorganizacije ljudskih odborov. Dosedanji predsednik tovariš Prijon je poročal, da je bila pri krajevnih ljudskih odborih izvedena reorganizacija. Sedaj ima koprski okraj deset občinskih ljudskih odborov, in sicer sedem na podeželju in tri mestne, ki že redno poslujejo.

Na zasedanju je bil ponovno izvoljen za predsednika tovariš Karlo Prijon, za podpredsednika pa Plinio Tomasin. Izvoljeni so bili tudi predstavniki sveta za gospodarstvo, zdravstvo in socialno politiko, za komunalne zadeve in za prosveto. Izvoljene so bile tudi komisije, ki bodo v pomoč okrajnemu ljudskemu odboru.

Skupščina je sprejela predlog poslanca Fonde o popustu na letoviščih za delavce in uslužbenke, ki so člani sindikata med izkoriščanjem letnega dopusta. Ta popust bo med sezono 40 pa tudi 60 odstotkov in velja tudi za zadrugne, pripadnike Narodne zaščite in Armade kakor tudi za upokojence in člane sindikatov Jugoslavije.

O nadaljnjih podrobnostih bomo poročali v prihodnji številki.

NEKAJ NOVIC IZ OBCINE DEKANI

Po ustanovitvi občine Dekani smo do sedaj napravili že naslednje: Izvolili smo občinski komite KP, občinski odbor Ljudske fronte — SIAU, občinski odbor AFZ in občinski ljudski odbor, ki šteje 17 članov.

Občinski komite se redno sestaja in na svojih sestankih obravnava vsa splošna gospodarska vprašanja KP. Občinski ljudski odbor je imel že dve seji. SIAU pa eno. Prihodnji torek 17. junija bo imel občinski odbor ponovno sejo, kjer bo obravnaval poleg splošnih tudi zdravstvena vprašanja. Zato smo na to sejo povabili tudi okrajnega zdravnika, da se bomo do podrobnosti pogovorili o zdravstvu in o nalogah, ki jih ima občinska babica. Poleg poročniških primerov je dolžnost babice, da zbira zdravstvene podatke po terenu.

V torek 10. junija je bila prva mladinska občinska konferenca, ki je dobro uspela. Konferenci so prisostvovali: sekretar občinskega ko-

miteja KP tov. Pečarič, predsednik občinskega LO Turk, predsednik okrajnega komiteja mladine, tov. Novak in predstavnik JLA. Vsi gostje so pozdravili konferenco in želeli polno uspehov mladini. Na konferenci so govorili tudi o dramskih skupinah in nogometu. Mladinci iz Sv. Antona so ostro kritizirali tov. Korteles Esperija, sedanjega knjigovodjo KZ pri Sv. Antonu, ki se kot član vaškega odbora mladine ni udeležil konference in ker zanemarljivo vsako delo pri mladini sprejet je bil sklep, da se ga pokliče na občinski odbor LM na zagovor.

Ob zaključku konference so sprejeli resolucijo, ki obsoja vsako sovražno delovanje proti Jugoslaviji in ljudski oblasti. Z navdušenjem so sprejeli vest, da so postali člani LMS. V resoluciji so tudi navedli program bodočega dela.

Dež, ki je prišel te dni, je prinesel veliko olajšanje ljudem in zemlji, ki je bila izsušena v globino. Zdaj se bodo nekatere poljske kulture lepo opomogle, tako koruza, fižol, paradižnik in delno žito. Kmetje si obetajo tudi boljšo letino krompirja. Letos so skrbno obdelali svoja polja in so zaskrbljenostjo gledali, kaj bo z njihovimi pridelki, dokler ni prišel dež.

Kmetje so s cenami česenj in zgodnjih pridelkov še kar zadovoljni.

Dekanska občina je dobila iz fonda za mehanizacijo nov traktor, ki ga bo upravljala neka zadruga, ki jo bodo še določili. Traktor bo služil za potrebe vse občine.

To je velikega pomena za vse prebivalce, ker jim bo traktor prišedel veliko napornega dela na polju.

DEKANI

Ze ves teden so lepaki naanjanjali, da bo 8. junija v Dekanih pionirski dan. Posebno so bili veseli pionirji, da bodo zopet videli Kekca.

V nedeljo popoldne so iz vseh strani prihajale skupine otrok. Hitele so v Zadrugni dom. Za uvod so pionirji iz Sv. Antona pod vodstvom svojega učitelja zapeli pionirsko himno. Pionir Mladen je pozdravil navzoče starše in pionirje. Sledil je nastop pionirk iz Dekanov, ki so izvajale proste vaje, nato dekla-

nedeljo namerava LMS uprizoriti igr »Županova Micka«. Ž. M.

KOPRIVA NA KRASU

V nedeljo smo v naši vasi svečano odkrili spomenik padlim borcem v NOB. Lepi spomenik predstavlja globoko hvalečnost vsega prebivalstva svojim bratom in sestram, ki so za današnjo svobodo dali svoja življenja.

Svečanosti je prisostvovalo lepo število gostov, med njimi podpredsednik Prezidija LR LRS tov. Ivan Regent, tov. Etbin Kristan, naš rojak in stari borec za delavske pravice, sekretar OK KPS Sežana tovariš Simčič in drugi. Vseh udeležencev je bilo okoli 600.

Goste je pozdravil sekretar občinskega komiteja KPS za občino Dutovlje, v katero spada tudi Kopriva, tov. Petelin Franc. Za njim je tovariš Jože Gulič, predsednik vaše OF, imel krajiš govor in je obenem odkril ploščo z vklesanimi imeni padlih. Nato je spregovoril ljudski poslanec sežanskega okraja tov. Ivan Regent, ki je zanimivo orisal politični položaj v svetu in prizadevanja mnogih naših sovražnikov, da bi nas podvržili njihovi volji in zaslužili našo domovino. Toda svoboda je lepa stvar in mi ne bomo nikdar izdali spomina svojih padlih borcev in dopustili, da bi nas kdorkoli spravil podse in nam ukazoval na naši zemlji!

Še je danes težko, posebno tu, na tem kraškem kamenju, toda tudi tukaj bomo v bodočnosti prav gotovo zgradili industrijo, ki bo prebivalstvo rešila garanja na malih zaplatah zemlje, ki se izgublja med kamenjem.

S toplim aplavzom so se prisotni zahvalili svojemu poslancu za njegova zanimiva izvajanja.

Posebno navdušenje je izzval drugi govornik tov. Etbin Kristan. Ljudje kar niso mogli verjeti, da je možu že 85 let, tako mladostno in prepričljivo je govoril. Obrnil se je tudi na naše najmlajše, na Cicibane, in jim povedal nekaj zanimivih stvari. Prikazal je razliko med našo in ameriško stvarnostjo, posebno kar zadeva skrb oblasti za otroke. Poudaril je velik napredek, ki ga je naša država dosegla na gospodarskem področju. Pred letom, ko je prišel na obisk k nam, so bile trgovine še prazne, danes pa je že vsega kot v Ameriki.

Na koncu je sledilo polaganje venčev. Godba iz Prvačine je zaigrala partizanski marš, lovci pa so izstrelili častno salvo.

BABICI

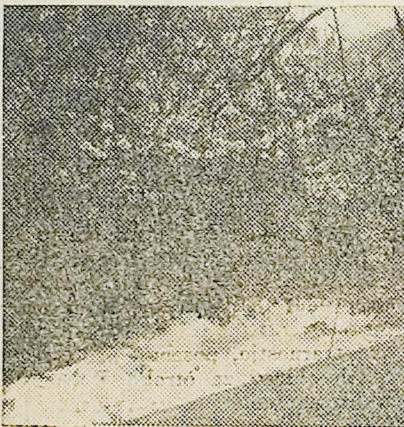
Nič kaj nismo zadovoljni z začetkom letošnje letine. Graha smo nabrali malo, ker ni bilo dežja. Tudi sena bo manj kot lani. Če bi sedaj prišel dež, bi se vsaj detelja opomogla in delno nadomestila izgubo sena. Nekateri živinorejci, ki so odstavili teleta, se vprašujejo, kako jih bodo redili, ker bo premalo dobre krme. Mogoče bi kazalo nabaviti do časa seme činkvantina, ki bi ga sejali po požetem žitu. Pri nas je bila navada, da smo sejali tako koruzo, ki je napravila klasje, da smo jo potem dajali za krmo prašičem.

IDRIJSKE ZANIMIVOSTI

Najprej nekaj za tista dekleta, ki se rada lepo oblečejo in so poleg tega še lepe in prikupne zunanjosti. Idrijske deklice so se danes ponosne na lepoto svoje nekdajnje »zija-
le« iz leta 1805 — Eve, Cecilije, Luize, Viktorije Krausove, ki je ob prihodu v Idrijo očarala celo Napoleona. Ko so jo predstavili Napoleonu je takoj zagorelo (pa ne mislite, da je nastal v mestu požar) v Napoleonovem srcu in tudi v srcu idrijske Eve. Ko je odšel iz Idrije, je odšla z njim tudi tudi lepa Eva in ga spremljala na njegovih vojnih pohodih. Danes bi ljudje dejali: »Nekaj je že moralo biti med njima.« Seveda je bilo, in še kako. Kaj mislite, da ji je zastoj dal naslov grofice plemenite Wolfsgang in naložil v neki angleški banki na njeno ime 480.000 goldinarjev. Iz te vsote je lepa idrijska Eva dobivala letno 24.000 goldinarjev obresti kot apamazo.

Tako bogatih ženinov najbrže idrijske »zija-
le« niso več videle od takrat.

Zanimivo je, kako je bilo zgrajeno rudniško gledališče. Leta 1769 so gradili veliko skladišče za žito. Od gradnje je ostalo precej stavbnega materiala in niso vedeli kam z njim

Zanimiva posnetka našega fotoreporterja: 28. maja na Idrijskem sneg in cvetje, v Istri zrela pšenica,

Nekomu je padlo na um, da bi iz tega zgradili rudniško gledališče. V mesto so mamreč pogostoma prihajale potujoče igralske skupine. Tako je mesto dobilo prvo gledališče. Začetkom so bile predstave le v nemščini. Prvo slovensko igro so uprizorili jeseni 1850. Igrali so »Tatu v mlinu.« Od tedaj naprej se večkrat uprizorjajo slovenske igre. Leta 1950 je bilo gledališče preurejeno v prostor za gasilsko orodje. Zob časa in dve vojni so nekdanjemu gledališču zapustili svoje sledove. Sedaj ga obnavljajo zuna- in znotraj. Zunanost bo ostala prav taka kot nekdanja, znotraj pa bo gledališče preurejeno za kinodvorano.

Idrijsčani so leta 1525 posodili cesarju Ferdinandu 40.000 goldinarjev. To je nekaj izrednega v zgodovini Idrije. Le pomislite, kaj se to pravi, da jim je bil sam cesar dolžan. Kdo ve, kakšno zaupanje je moral cesar imeti do njih, da jih je poslal na posodo. Ni znano, če jim je za tako uslugo dal za pijačo. Znano je pa to, da ga Idrijsčani radi spijejo iz kvartinček »no puha«, kot pravijo. Kdo pa bi jim ne zaupal, če jim je bil nekdanji celo cesar dolžan?!

Idrijskim rudarjem in prebivalcem je reka Idrija nad 350 let zastoj dovažala potrebni les za kurjavo in gradnjo. To se nekako čudno sliši, vendar je tako. Ko so začeli delati v rudniku, še ni bilo v Idrijo nobene prave dovozne poti. Ljudje pa so si znali pomagati. Reka Idrija izvira tri km daleč nad mestom. Na obeh straneh njenih bregov je gozd. Nasekali so potrebnega lesa in ko je Idrija v času deževja narasla, ga je sama priplavila do znamenitih »grabelj«, kjer se je ves les ustavljal. Te »grablje« so zgradili že leta 1551, podrli pa so jih leta 1927.

Poslopje ljudske šole so gradili štiri leta. Stroški gradnje so znašali 86.573 goldinarjev. Mestna občina je hotela prispevati 1000 goldinarjev, pa je cesarsko-kraljevo ministrstvo na Dunaju odklonilo, češ: Če plačamo kravo, bomo imeli tudi še za tele!!!

Oprava šole je stala 6778 goldinarjev. Slovesna otvoritev je bila 17. septembra 1877.

Idrija je imela leta 1810 skupno 4907 prebivalcev, 11 konj, 172 krav in 20 prašičev. Rudarjev je bilo takrat 709, v žgalnici 30 delavcev in 324 gozdnih delavcev.

Leto 1848 je imelo velik odmev tudi v Idriji. Večkrat so bili po mestu raztreseni letaki z revolucionarno vsebino. Tako piše zgodovina Idrije, da je duhovščina na dan sv. Ahačija izrazila svojo nejevoljo nad nekaterimi neredi pri procesiji. Ze zvečer so bili po ulicah raztreseni letaki s tole vsebino:

»Farji nimajo z narodno gardo nič opraviti. Zbor z mačjo muziko — zberi se! Zbor z mačjo muziko — zberi se!«

Zvečer je bilo pred župniščem uprizorjena mačja godba.

Znamenitost je tudi grad, ki stoji na najvišjem kraju mesta. Začeli so ga graditi leta 1522 in so ga gradili celih 11 let.

V NOB je bil grad precej poškodovan, pa so ga kmalu popravili. Zgodovina ne pove, če je bil grad kdaj napaden, četudi je bil zgrajen v obrambne namene. Mogoče je edini grad na Primorskem, ki še stoji. Drugi so v razvalinah, ker so jih gradili fevdalci, zatiranci našega ljudstva.

Agrarna reforma je razdelila v bivšem idrijskem okraju 3240 ha zemlje, od te je 636 obdelovalne. V mladinskih brigadah je bilo skupno 1439 mladine. Brigade so delale pri obnovi Vojske in Lokve, na poti Samac-Sarajevo, Brčko-Banovići, pri regulaciji Lijaka, pri železniški progi Dutovlje-Sežana, Novem Beogradu, Avtocesti Zagreb-Beograd in Novi Gorici.

Jez »Pri Kobili« so lani zgradili popolnoma na novo. Obnovili so tudi polovico »raka«. »Rake« so 3 km 439 metrov dolg cementni jarek, v katerega so speljali vodo potoka Bele, da jim je gonilo velikansko kolo, ki je vzdigovalo vodo iz jam. Na sliki so vidne lesene stopnice, ki služijo za reševanje smi, ki večkrat padejo v »rake«. Večkrat se je namreč zgodilo, da je srna, ki je hotela preskočiti jarek, padla v vodo, ki jo je odnesla do požiralnika, kjer je morala poginiti. Sedaj pa se to ne dogaja več. Srne se same rešijo po stopnicah na suho. (glej sliko na str. 6-7)

Pri »Kobili« je sedaj umetno jezero, kamor bodo hodili ljudje na oddih. Zgradili bodo tam paviljon in klopi.

Na kraju, kjer se cepijo ceste za Godovič, Zadlog in Belo, stoji da-

nes zelo lepo poslopje. Kraj sam se imenuje »Pod Rotejo«. Tu so idrijski delavci že od zdavnaj praznovali prvi maj. Zgodnje javno praznovanje je bilo leta 1921.

Pri tem ne smem pozabiti tovariša Ivana Krašna, ki je že s 14 letom hodil na predavanja, ki jih je imel v Idriji. Eddin Kristan. Tovariš Krašna je bil med prvimi organiziranimi člani KP v Idriji. Moral je zbežati v Luxemburg. Fašisti so še za njim poslali oblastem, da je nevaren človek. Tovariš Krašna živi še danes v Idriji in mi je ob mojem obisku in iskanju podatkov nudil veliko pomoč.

LJUDJE DELA IN NAPREDKA

Obiskal sem tovariša Franca Medveda, ki je bil po osvoboditvi prvi predsednik mestnega NO. Pogovorila sva se o mnogih zadevah. V razgovoru mi je povedal, da je tovariš Bebler, ki danes zastopa novo Jugoslavijo v svetu, rojen v Idriji. Odšel je iz rojstnega mesta, ko mu je bilo 11 let.

Idrijsčani smo ponosni na tovariša Beblerja, ki danes tako odločno zastopa Jugoslavijo v svetu,« je izjavil tovariš Medved.

Idrijsčan je tudi skladatelj Zorko Prelovec, ki je komponiral znano in tako priljubljeno pesem: »Oj, Doberdob.«

Na poslopju mestne hiše je spominska plošča slikarju, grafiku in kiparju Niku Pirnatu. Tovariša Pirnata sem osebno spoznal v času NOB v neki belokranjski vasi. Ko sva si stisnila roki, je dejal:

»Idrijsčana sreča povsod. Tu sva znova dva.«

Zasmejal se je pri tem tako veselo, da ga še danes slišim.

V Črnem vrhu ima spomenik Matej Cigale, ki je bil rojen v bližnjih Lomeh. Matej Cigale je bil slovenski pisatelj in, kot ga je imenoval Ivan Navratil, »steber slovenstva«.

Se cela vrsta je takih mož, ki so se vedno zanimali za znanost in napredek in pri tem dali svoj kulturni delež. Znan je skladatelj Leopold Belar, učitelj. Na Breznici je služboval celih osem let. Ko so ljudje zvedeli, da ga vleče v Ljubljano, mu je neki kmet ponudil na izbiro najboljšo kravo, samo da še ostane v vasi. Tako so leta 1854 preprosti ljudje razumeli pomen kulture.

»KOVAČEV ŠTUDENT« NA IDRIJSKEM ODRU

V Idriji smo zopet doživeli kvaliteto prireditve, ki nam jo je predstavilo novo delavsko kulturno društvo »Svoboda«. Pod vodstvom učitelja Glasbene šole tov. Erjavca Ivana so v soboto in v nedeljo podali »Kovačevega študenta«, ki smo ga v Idriji gledali zadnjič leta 1922. To je tudi prva opereta, ki je prišla na oder po vojni in nam daje slutiti, da bomo tudi v glasbenem in pevskem oziru kmalu dosegli predvojni nivo in s tem končno zabrisali uničenje, ki ga je v naše kraje prinesel laški fašizem.

Ne da bi se spuščali v podrobnosti, moramo ugotoviti, da so vsi solisti v redu in z uspehom opravili svojo dolžnost. Posebej pa naj omenimo mladega Goslarja Marijana, ki bi se pod vodstvom dobrega učitelja brez dvoma razvil v dobrega peveca, saj je študenta podal že kar dovršeno. Zbor se nam je zdel nekoliko prešibak v odnosu z orkestrom. Slabša točka je bila igralsko podajanje. Res je, da je pri opereti glavno petje, toda pri taki opereti je treba posvetiti nekoliko več pozornosti tudi igri.

Občinstvo, ki je dvakrat napolnilo dvorano, je odhajalo od prireditve zelo zadovoljno. Srečko L.

»TOLMINSKEGA«

BORJANA

Okrajno gradbeno podjetje je začelo s popraviljem vasi Borjana, ki je bila v letošnji zimi najbolj prizadeta od plazov. Na novo bodo zgraditi tudi tiste hiše, ki so jih plazovi popolnoma uničili.

Stalnim delavcem gradbenega podjetja bodo pomagale mladinske delovne brigade. Tako bodo prizadete družine in posamezniki čimprej dobili nova stanovanja. r. j.

PLANOTA

Problem preselbe z vodo na tem sektorju je med najtežjimi na Tolminkem. Razen Pečin, Prapetna Gore in Polja so naselja raztrese-

IZ GORIŠKIH BRD

ŠE O ZADRUŽNEM DOMU V MEDANI

Prejeli smo in objavljamo:

»Že večkrat smo se Medanci upravičeno jezili na novinarje, ker so objavljali neresnične vesti o nekakšnem »namernem« požigu zadružnega doma, o nekakšnih »zlikovcih«, za katerimi vodi pot čez mejo« itd. Pri ponovni objavi tega v zadnji številki »Slovenskega Jadrana« pa je prekipela naša potrpežljivost in vas zato v interesu resnice naprošamo, da objavite naslednje:

Tovariš predsednik uprave gradnje zadružnega doma v Medani Stefan Juretič, ki je v resnici od zadruge plačan nameščenec in mora torej po službeni dolžnosti skrbeti za čimprejšnjo in čimboljšo dograditev doma, prav dobro pozna vse okoliščine, v katerih se je dogodil požar v zadružnem domu pred skoraj dvema letoma. Saj je vendar službena preiskava nepobitno dokazala in vsi vaščani vedo, da so požar povzročili majhni otroci, ki so se igrali »žganjekuh« pod starim odrom.

Zakaj potem Stefan trdovratno trdi, da so požarli »neznani zlikovci«? Medanci smo vsi poštenji, zavedni Jugoslavlani, ki si enako prizadevamo za izgradnjo socializma v naši domovini, kot vsi naši bratje in sestre po Jugoslaviji, gotovo pa toliko kot Stefan Juretič, ki je za to plačan! Vrh tega pa trpi na fiksni ideji, da je najmanj njegovo življenje ogroženo zaradi njegove privrženosti ideji zadružništva, tako kot je za časa vojne trpel in se skrival zato, ker je mislil, da mu življenje visi na niti zaradi — partizanov, ki so šarili v nevarni bližini njegovega doma. Če bi se spustili v analizo njegovega delovanja, odnosno zadržanja med NOB, bi prišle na dan čudne reči.

Ko so se nekateri novinarji »zaleptali« in verjeli Stefanu na besedo vse, je »Borba« napravila iz njega takega »heroja« in »žrtve fašizma«, da članka sploh ni upal prebrati v vasi, ker bi ga bili gotovo napadli zaradi očitnih laži. Še dobro, da Medanci ne znajo »rbohrtvašine«.

No, to še ni najhujše. Hudo pri celi stvari je to, da podtika nam Medancem podtalno dejavnost in napačno obvešča javnost preko novinarjev, ki mu gladko nasledajo. Iz kakšnega vzroka? Prisiljeni bomo naprositi oblasti, da izdajo službeni komunikacijo o požaru zadružnega doma, da tako enkrat za vselej ustavimo Stefanove laži, ki prizadevajo tako nas, poštene Medance in zavedne Jugoslavlane, kot tudi naše oblasti, predvsem pa našo JLA, ki čuva naše meje. Medanci budno čuvamo nad našo zadružno in državno imovino. Zavedamo se, da živimo na meji in zato ne dovolimo, da bi kdorkoli dvomil o nas.

Prosimo za objavo tega članka, tovariš Stefan Juretič pa naj potem pove, zakaj trdovratno hoče najti med Medanci protizadružne in protidržavne elemente. To ni naša zadnja beseda. Če bo tovarišu Juretiču po volji, bomo lahko med ljudstvom našega predela napravili anketo, ki bo natančno pokazala, kaj in koliko je vsak posamezni Medanec žrtvoval za osvoboditev in potem za izgradnjo socializma. Na drugi strani pa naj bo njegova plačana vnema po vojni. Hočemo, da bodo računi jasni in čisti zato, ker Medanci nečemo veljati za zlikovce! J. G. — P.

na in hiše bolj ali manj oddaljene druga od druge. Gradnja enotnih vodovodov, ki bi zadovoljili potrebe vsega prebivalstva, je skoraj nemogoča, hkrati pa nimajo te vasi zaradi visoke lege zadostnega padavinskega območja in manjkajo zlasti dobri in stalni vodni izviri. Prebivalstvo se poslužuje kapnic in vodnjakov.

Tovariš — č. je v 35. številki »Poleta« pisal o nogometni tekmi med SD Vipava in SP Tolmin. V nekaterih trditvah se strinjam s trditvijo, da so Tolminci dejansko napadli sodnika in da so se igralci Vipave komaj rešili, pa se ne strinjam. Dopisnik obenem predlaga, da se tolminsko nogometno igrišče izpre.

To nikakor ne bi bilo prav za tako majhno nediscipliniranost. Vzrokov nemira je bilo več, tudi vede-nje gledalcev. Take spore skošajmo poravnati mirno. Ne smemo jih preso-jati samo enostransko, ker povzročajo nepotrebno razburjanje. B. R.

Pogovor z dopisniki

Danes bo naš pogovor kratek. Dopisniki in sodrujnik naj nam tega ne vzamejo preveč »uradno«.

V mapi prejetih dopisov in član-
kov se je nabralo polno gradiva iz
vseh strani Primorske, največ pa s
Tolminskega. Vsem v pojasnilo sa-
mo to: koš, ki je sicer vedno v ured-
ništvu, ne bo dobil niti deset od sto
od vseh prejetih dopisov. Uredništvo
je zadovoljno, da prejema toliko gra-
diva. Še nekaj: več ko bo sodruj-
nikov in dopisnikov, boljši in zani-
mejši bo list. Prav gotovo je to želja
vseh sodrujnikov in dopisnikov, kot
je tudi naša želja.

ZPP in ZVVI Krkavče. — Vaš do-
pis smo prejeli z veliko zamudo. Da-
tiran je z 20. majem, danes pa smo
že 13. junija. Vaša kritika je umes-
na in bi bili članek objavili, če bi
ga bili prejeli takrat, ko je bila za-
deva aktualna. Res bi bilo treba od-
govornega pošteno »skrtati«. Vese-
lilo nas bo, če se še kaj oglasite.

D. G. Pevma pri Gorici. — Vaš
članek bomo objavili v eni prihod-
njih števil. Namenjen je bil za da-
našnjo, pa so nas tekoče novice obre-
menile in vzele prostor. Upamo, da
vas to ne bo ozlovoljilo in nam boste
še kaj poslali.

J. P. Nova Gorica. — Vaši članki
in reportaže bodo prišle na vrsto v
prihodnjih številkah, ker so vedno
aktualne. Sicer pa upamo, da se bo-
mo v kratkem osebno kaj več pogo-
vorili.

»POSTOJNSKEGA«

TEDEN MATERE IN OTROKA V PREDJAMI

V Predjami je AFŽ iz Postojne
organizirala teden matere in otro-
ka. Spored je obsegal govor članice
okrajnega tajništva in nekatere pev-
ske solotocke, ki jih je izvajala tov.
Stela. Folklorna skupina je nasto-
pila v narodnih nošah in je izvajala
slovenske narodne ples. Članica
okrajnega tajništva je poročala o
»Skrbi za družino in skupnost«. Lju-
dje so z zanimanjem poslušali, ker
je opozarjala na razne napake, ki jih
delajo starši pri vzgoji otrok. Po-
udarila je, naj starši posebno pazijo
kdo vzgaja poleg njih in šole nji-
hove otroke in kako jih vzgaja. Ali
odgovarja vzgoja socialističnim za-
hlevam. Odvrčati je treba otroke
od mračnjstva, da ne bodo postali
hinavci in živeli dvojno življenje.

Nadalje je dala še nekaj nasvetov,
kako naj otroke nadzirajo, kakšne
igračke naj jim dajo, naj bo prva nji-
hova skrb otrok in šele nato krave
in prašiči. Ko starši od otroka ne-
kaj zahtevajo, naj na njega — ne
kričijo.

Udeleženci so potem ogledali še
znameniti Predjamski grad. L. B.

Zanimivosti morskega rastlinstva

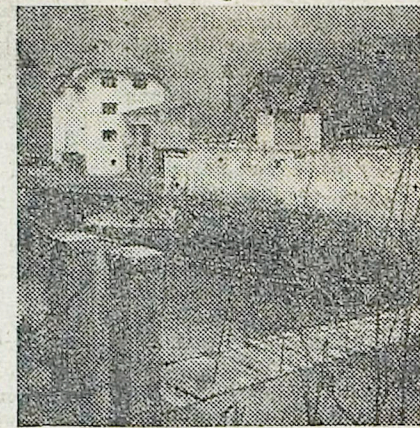
IDRSKO

Pred dvema leti so se v Idrijskem
lotili gradnje zadružnega doma. S
trdno voljo in pridnostjo so va-
ščani spravili dom pod streho, ven-
dar ga zaradi pomanjkanja sred-
stev niso mogli dokončno urediti.
Vsekakor bi bila tu potrebna pre-
cejšnja pomoč, da bi lahko pro-
svetno društvo razvilo vso svojo
aktivnost.

Idrijsko-Cerkljansko

Zrelo pokaže človeku obraz tak kot v resnici je. Zato bi rad prikazal v naslednjem ljudi Idrijsko-cerkljanskega v tistih narodnoosvobodilne borbe. Dolni ob Idriji in Cerklji sta pretežno kmetijskega značaja, če izvajamo rudarsko mesto Idrijo, kjer delajo idrijski kmetje že nad 450 let. Kako so se ljudje postavili po robu najprej italijanskemu fašizmu in nato združenim nacifasistom in domobran-tem bo prikazano v naslednjem.

Kmalu po razpadu stare Jugoslavije julija 1941 je prišel iz Jesenice v Cerkljo tovarš Jaka Stucin-Cvetko z naloge, da organizira narodnoosvobodilno gibanje v cerkljanskem predelu. Tovariš Cvetko je bil po poklicu krojač in že takrat član KPE. Organiziral je najprej krojačnico in si tako zagotovil stike z ljudmi. Kmalu po prihodu je začel s političnim delom in pritegnil k sodelovanju tovarša Videta Stravsa in Petra Rojca. Nedolgo za tem je k delu pritegnil še mladinski Fani Lazar in Malko Petrnelj. To je bil prvi OF odbor na Cerkljanskem.

Kraj »Pod Rotežo«, kjer so rudarji praznovali prvi maj

pad nad vasjo Novaki. V noči od 28 na 29. januar 1943 so partizani izvršili napad na karabinjersko postajo v Zakrižu pri Cerkljem. Partizane, med katerimi so bili tudi domaćini, je vodil Drago Flis-Strela. Partizani so takrat zaplenili 3 strojne, 22 pušk, 6 pištol, 100 ročnih bomb, več tisoč nabojev, obleke obutev in drugo.

Dne 3. marca 1943 so Italijani ugriznili prvo žanko — avstrijskega četa Ledinske planote. Takrat je samo 17 partizanov držalo položaj vseh dopoldan proti 1600 Italijanom. Sovražnik je imel šest mrtvih in več ranjenih, od partizanov pa ni bil nobeden niti ranjen.

Ze pred razpadom Italije je bila dne 10. XII. 1942. organizirana v Cerkljem osnovna partijska organizacija, v Idriji pa je bil postavljen mestni komite decembra 1942.

Po večini vasi so bile poleti 1944 volitve v krajevne NOO. Tako so bili postavljeni temeljni mladi ljudski oblasti kljub navzočnosti domobrancev in sovražnika, ki je imel zelo utrjene postojanke v Idriji, Spodnji Idriji, Godovici, Hotedrišci, v Crnem vrhu, na Velharšah, na Gorah in drugod.

Dne 23. IX. 1944 so se zbrali na prvo zasedanje novoizvoljeni poslanci za cerkljanski okraj. Zasedanje je bilo v Stogniku pri Lebanu.

Ob takem razvoju ljudske oblasti ajeni sovražniki niso počivali. Delovali so na skrivaj in povzročili ljudstvu veliko hudoga. Pred razpadom Italije je bila belogardistična postojanka sama v Hotedrišci in deloma na Tratah. Ob zlomu Italije sta bili obe popolnoma razbiti. Z okupacijo Idrije in Godovica po

slopi, od teh 729 stanovanjskih hiš 251 hlevov in 422 drugih gospodarskih poslopij. Skoda ki je bila prizadejana na Idrijsko-cerkljanskem znaša skupno 778.382.956 lir po valutni iz leta 1939.

Po nepopolnih podatkih je ljudstvo zbralo posojila svobode in pripadalo v živežu in drugem okoli 20 milijonov lir za pomoč partizanom.

Na Idrijsko-cerkljanskem sta bili organizirani tudi dve centralni partizanski bolnici: »Pavla« v Mrži Rupi in »Franja« nad Novaki pri Cerkljem. Obe sta imeli tudi več manjših skritih okrevališč po raznih krajih okoli. Ljudje so znali držati strogo konspiracijo o teh bolnicah in okrevališčih, da jih sovražnik ni zasledil in odkril.

Tovariš Kogej, ki ima velike zasluge za partizansko tiskarno »Slovensko« o čemer poročamo na drugem mestu živi danes naprej svoje nekdajnje življenje in obdeluje zemljo na Vogalah kot pred borbo. Zasluzil bi več pozornosti in priznanja za svojo mosko močestnost in zvestobo partizanskemu tisku. Tako se mi zdi, da ga vse preveč pozabljamo in puščamo v njegovi preprosti samotni na Vogalah.

Po osvoboditvi so se ljudje zavzeli za vso poštvalnostjo in pridnostjo za obnovo vsega, kar je okupator požgal in uničil. Sekali in pripravljali so les, kamenje, pesek in žagali apnenice. Iz vseh arap se je kadilo. Apnenice so sežgali toliko, da je spnla še ostajalo in so se s tem pripravili za srečno opeko. Do konca leta 1950 je bilo obnovljenih že 1173 poslopij. Leta 1951 so obnavljali 48 stanovanjskih zgradb. Letos pa gradijo poleg drugega še

nekaj novih stanovanjskih hiš, ki prej niso obstajale.

Ziviljenje se počasi normalizira v stari tir. Ljudje se pritožujejo, da je obleka predraga. To tudi drži, ker na deželi človek raztrga več kot namenečen v uradu. Požgane vasi Sebelje, Jagaršče, Reka, Laze, Otales, zombardirano Cerkljo so pozidali in zgradili na ruševinah. Iz nekdajnjih s slamo pokritih vasi so vstala zaradi pridnosti teh ljudi lepša in večja poslopja iz zelenja sadnega drevja in gozdnih se lepo odražajo novi z rdečo opeko kriti domovi. Se so tu pa tam ruševine kake požgane kleti ali koloča, ki trdo motijo novo lice vasi. Te ruševine še vedno obtožujejo nekdajnje in sedanje oblastnike v Trstu in Rimu, ki se z nova penijo od sovraštva do vsega, kar je to svobodno ljudstvo zgradilo pod svojo ljudsko oblastjo. Ko prirajejo svoje »vojvake« parade v Gorici in drugod, ko se v Trstu repenijo in napihujejo govorniki iz Rima se naši ljudje radi spominjajo na tiste dni, ko je taka »vojvaka« bežala nazaj v svoje kraje. Če bi se hoteli še enkrat spustiti v kakšno danunecsko-fašistično avanturo kot nekdanji, bi vseh starih in novih računov ne poravnali več v Trstu, temveč veliko, veliko nižje v Italiji, tako pravijo ljudje v teh krajih. Takrat bi pa za vedno dali obračun našemu ljudstvu za vse gorje, žrtve in trpljenje, ki so mu ga povzročili v letih okupacije.

Da bo pripravljenost ljudstva v borbi proti fašizmu še bolj poudarjena, navajam v naslednjem pri-spevek vasi Vojško nad Idrijo, ki je znana vsakemu partizanu.

V narodnoosvobodilno vojsko je pristojno steklo iz te vasi 140 borcev. Od teh je padlo v borbi proti fašizmu 93 borcev, v internaciji pa je umrlo 6 ljudi. Interniranih v Cerkljo 43. Invalidov iz NOB je 56 družinskih invalidov pa 300.

Na vsem Idrijsko-cerkljanskem je okupator požgal in porušil 1422 poslopij.

Okupator je tej vasi požgal in porušil 112 hiš in gospodarskih poslopij. Italijani so oropali 229 glav živine, Nemci pa 243 glav. Vsa škoda, ki je bila napravljena ljudski imovini, v gozdovih, na orodju in zemljiščih, je bila ocenjena na 26.232.004 lir.

Vojškari pa so dali za partizane 300 glav goveje živine in 3 milijone lir v denarju in blagu.

To je bilanca zavednosti in pripravljenosti teh ljudi, ki se ne strahijo težav. Če bi Gregorčič še živel, bi jim danes še lepše in bolj občuteno zapel:

»Naš rod bo tu gospodoval, naš jezik, naše pravo.«

V NEKDANJI PARTIZANSKI TISKARNI

Proti koncu leta 1943. je bila postavljena partizanska tiskarna »Slovenija«, ki je tiskala »Partizanski dnevnik«. Začetkom je bila v bližini Stopnika in le slabo opremljena. Kasneje je bila preložena v »Studentenca« pod Vogalah nad Gornjo Kamenjico v tako skriti kraj, da je ostal vse do osvoboditve skrit ljudem in sovražniku. Zanj je vedel samo en član človek — Peter Kogej na Vogalah, ki je kraj tudi pokazal partizanom. Ves material je sam prevažal v nočnih urah vso dobo

Partizanska tiskarna »Slovenija« in »Studentenca«

obstoja tiskarne do kraja, kjer so ga potem spustili do tiskarne.

Ko sem hodil po krajih, ki so, za časa borbe igrali tako važno, danes že zgodovinsko vlogo, mi ni dala miru misel, da moram obiskati tudi kraj, kjer se je tiskal »Partizanski dnevnik«. Domačini mu pravijo »V

studentenca«. Po grebenju, ki je tako strem, da sem se s koleno skoraj udarjal v brado, pelje stelo do Humna, kjer je bila v času borbe partizanska tiskarna. Ob vzmnoži zelce strome smočati sem našel še precejšnjo kup snega, čeprav je koletda kazali že 28. maj. Zadnji ostanki velikega plazju, ki se je pozimi utrgal v višini. Takoj zraven pa je še velika trava in v njej polno planinskih zlatih, ki jih prof. Cilenšek imenuje pogajice.

Dan je bil vroč in na Hum sem prišel ves prepoten. Razgledoval sem se nekaj časa in užival lep razgled naker sem potekal na vhodna vrata hiše. Nič odgovora. Potekal sem še enkrat. Nič, vse tiho. Čudno, sem si mislil, ali ni nikogar doma? Vstopil sem v hišo in ...

S peči je planil pred mene človek sivih in razmršenih las, suh in raztrgan. Pravi deseti brat. Skoraj, da sem se ga ustrašil kakor on mene. No, pa sem ga lepo vprašal, kod je tje pot v »Studentenca«. Tedaj je hunksi Nande odgrl usta in mi pojasnil:

»Kar pa kunišku pejt. Ka baš pršu na kanc kuniška, nagni kagara.« (Kar po vozniaku pojdi. Ko boš prišel do konca, se obrni navzgor).

Ce ne bi bil vajen kanomeljskega narečja, bi bil v zadregi tudi ob tem pojasnilu. Zahvalil sem se in odšel po naznačenem vozniaku. Kmalu sem se znašel v napolj temnem smrečju-bukovnem gozdu. Veljasten mir je bil od edini vladar. Slisati je bilo žuborenje studenčnice po kamenju in trkanje žolne po suhih debelih klijah. Ki jih je tudi polno. Mogočna debela silijo v vrtoglavo višino. Na spodnji strani objemajo močne korenine stromo skalnato površje kot močni oklepniki. Tu je gospodar samo zakon narave: drevo zraste, dozori, se posuši in zrudi med ostala zdrava debela, kjer stojihni.

V takem okolju je nastala partizanska tiskarna »Slovenija«. Ko človek danes obišče ta kraj, se mora čuditi in strahotljivo gledati v tiskarno nekdajnje partizanske tiskarne je bilo mesto vsakega borca, aktivista in na splošno vsega primorskega ljudstva. Se mi je, dobro v spominu, kako me je v neki vasi Slovenske Be-sede tamošnji duhovnik prosil, da

„SLOVENIJI“

Studentenca in je danes tista važna točka, kamor rad pride nekdajni bорец in aktivist. Šel sem zgodaj jutraj 8.5.

Sebeljski vrh in od tam v Gornjo Kamenjico mimo kmeta Likarja in nekdanjega bejarja Tebebravca, danes zgradnika. Odkar me ni bilo v teh krajih, so napeljali daljnovidne napetosti po Kanomli. Pri so-potju sem moral preokvačiti dve br-vi: eno čez Kanomljo, drugo čez Studenčnico. Tu se rade ustavljajo srne in hladijo žejo s čisto in mizro

Stopil sem v strojni oddelek in stavico. Na mizi sta se postavljali prvi strani »Partizanskega dnevnika« in all nostro avventice — zadnji številki pred osvoboditvijo. Se je na svojem mestu veliki stroj, ki je tiskal oba lista. Vzdušje v prostorih je še prav tako, kot je bilo v času borbe — skrivnostno in navdušeno pričakujoče ...

Čuvaj mi je razkazal do podrobnosti vse, kako je bilo takrat, kje so bile spalnice, uredništvo, korektura, itd. Gledal sem, poslušal in se čudil. Samo ljudje — narod, ki hoče živeti svoje svobodno življenje je zmogel kaj takega.

Pred odhodom sem se pogledal v spominsko knjigo, ki jo je v pustil tovarš Zarko ob nekem obisku. Videl sem podpisana celo dva Italijana iz Domodossola.

Napravil sem še nekaj fotografiskih posnetkov za spomin, med temi tudi preglednico, ki je bila tiskana na kartonu ob otvoritvi tiskarne za javni obisk. Iz te preglednice je razvidno, da je tiskarna »Slovenija« za časa obstoja natisnila 2.017.647 časopisov, knjig, brošur in drugih publikacij. Partizanskega dnevnika je izdala 175 številki v skupni nakladi 822.814 izvodov. Največje množice nakladi je dosegel za Novc leta 1945 s 7160 izvodov.

Odaš sem po stezi, ki pelje na Vogalec s pomonskim občutkom, da so naši ljudje bili zmorni — ustvariti kaj takega. Hotel sem se porazgovoriti s tovaršem Petrom, pa ga žal nisem našel doma. Naročil pa sem zanj pozdrave živ spomin vseh tistih, ki so v tiskarni delali in so ga poznali — in do dal še moje.

Po lahkem pomladnem dežju se je nad Koblico za hip dvignila meglena koprena. Prikazal je je žareč žarki zahajajočega sonca. Po mladem listju in travi se je zaiskrilo milijarde rosnih kapljic. V globeli »Studentenca« je že pel čuk. Vsebojni mrak je legel na ta tihi in zgodovinski polni kraj.

—v Ivanka Ferjančič, domačinka. Čip-

bi mu redno pošiljali »Partizanski dnevnik«.

Z velikim spoštovanjem sem se bližal kraju, kjer se je tiskala ... naša velika beseda, ki je potočena šla v svet ... a kot je zapisal ob otvoritvi tiskarne za javni obisk dne 18. maja 1947 tovarš France Bevk. Opazil sem prvo barako, kjer je bil nameščen dinamo stroj za proizvodnjo elektrike. Malo višje pod skalovjem je več barak, ena je podira. Več metrov snega, ki je zapadel v februarski zimski, je opravilo svoje rušilno delo. Ostale barake so ostale nepokopane po zaslugi čuvalj, ki je prišel s petimi tovarši, da so odstranili sneg s streh.

Kdo bi zameril prvim in drugim. Prvim mi mogoče zanikati njihovih pravic do življenja in ljubezni, drugim pa njihove skrbje za ta mlade. Znano je, da si je že marsikatero deklo na Idrijskem samo s klekljanjem pripravilo balo, da se je potem lahko poročila. Žene pa so v pravi zlo skrine gospodnje, ki bi rade tako uredile, da bi bilo vso vso prav in dobro — tudi v srehi mladih ljudi. Če potem ni vse prav in dobro, to pač ni njihova krivda. Delate so na to, »da so jih spravile skupaj«, kakor se rade po-spravile.

No, ni moj namen, da bi se spn-ljal v intimne podrobnosti in dogov-dne idrijskih klekljarij — čip-karie, ki jih je polno, kot je raznoli-ko življenje v tem rudarskem mestu. Bravcem bi rad povedal nekaj iz zgodovine čipkarstva, ki je prav-zaprav še nejasna. Ni namreč znano, kdaj se je ta umetna obrt začela. Po pripovedovanju se zdi, da je žena ne-kega českega rudniškega uradnika začela prva s proučevanjem idrijskih žene, kako naj si okrasijo stanovanja z vzemenjami in čipkami. Nekatere so potem »iz svoje glave« dodajale vzorcem okraske po svojem okusu. Tako so se čipke začele spreminjati iz enostavnih in preprostih v umet-niške izdelke. Kronika idrijskega čip-karstva iz leta 1834 piše, da idrijske žene in dekleta zaslužijo z izdelova-njem čipk letno od 3000 do 4000 sol-dinarjev. Če vemo, da je bil takrat že en goldinar pravi zaklad, tedaj si lahko samo predstavljamo, kako veliko pomoč so imele idrijske čip-karice v gospodinstvu in družini z izdelovanjem čipk.

Prva čipkarska učiteljica je bila Petrica Ferjančič, domačinka. Čip-

predpoldne sva bila tam.

»Kako je? Sta ga pol litra pri Obramu?« so naju dočakali tovarši. »To pot ne. Nisva bila željna,« se jema, da bi Italijani utegnili imeti svoje sruže pa tem mestu in tako sva zaslala med nje, lepo sredi belega doma. Ko sva si bolj natanko ogledala omejen bunker, sva ugotovila, da ta ni le navadno zasilo kritje za stražarja, ampak na hitro zgrajeno strojno gnezdo. Ta ugotovitev nam ni bila posebna razveljavila, kajti če bi vojaku, ki nam je tedaj kazal hrbet, sinilo v glavo, da se nekoliko obrne, naju bi prav lahko opazil in sledil bi alarm. Tedaj bi se znašla v ognju z dveh strani in vse zadeve bi se hrčkone nerodno iztekle. Spodaj so okoli hiše hodili vojaki, vsi v bojni opremi. Skozi na pol zasidana okna so molele čevli stropice.

Moral sva gledati, da se čimprej umakneva. Sicer pa tudi nisva imela nič več opraviti — kar sva hotela, sva videla. Na srečo so bila ta vlažna in lahka prehodna; tako nisva povzročila najmanjšega šuma in uspe-lo nama je, se odplaziti neopaženo nazaj v notranjost gozda. Se nekaj sto metrov in bila sva na varnem. Ustavila sva se, da se odpočijeva.

»Dobro sva se izmazala« sem se obrnil k Vojku.

»Dobro«, je pritrtil, »stokole treni-raš živce. Eh, da mi je vsaj trideset, na se danes napademo. Kar podnevi. Preden bi jim prišla pomoč, bi že opravili. Toda ni nas dovolj in mo-ramo jih pustiti zaenkrat na miru. To je skoraj vedno tako, kadar imas lepo priliko, pa se znaješ samo. Poj-diva!«

Pohitela sva proti taborišču in se

Rudarsko mesto Idrija ima poleg živorebrnega rudnika še eno poseb-nost, ki pritegne pozornost obiskoval-ca — idrijske čipkarice. Te navadno sedijo v senci kakega drevesa in z veliko spretnostjo »klekljajo« — iz-delujejo čipke. Ne moreš se nautiditi njihovim rokam, ki tako rahlo pre-metavajo aklinece ali klekljane, na katerih je navit sukane, da skoro ne moreš slediti njihovim gibom. Na risnem vzorcu »napirnice« nastajajo čipke raznih velikosti in oblik — na metre ali rogljiske. Nekatere vrste čipk so zelo enostavne in preproste, druge pa že prava umetnina. Zdi se, kot da nevidni pajki predejo svoje nadahnjene mreže na vzorce, ki so pripeti na podolgovatih daljših ali krajših trdnih blazinah — obulane — kot jim pravijo po Cerkljanskem. Blazine so sešite iz močnega blaga in nabasane s suho žagovino. V žago-vino zabijajo še po enega ali več lesenih klinov, da je blazina lepo na-mirna in primerna za namestitev vzor-ca. Blazina leži v iz vrhja spletenem podolgovatem ali okroglem jerbasu, ki ga imajo čipkarice na majhnem stolčku pred seboj.

Pri izdelovanju čipk se navadno zbere po vaseh in to v zimskem fa-su več čipkaric v eni hiši. Med iz-delovanjem si krajšajo čas s pripove-dovanjem raznih dogodkov. Če so skupaj sama mlada dekleta, ali kot jim pravijo v Idriji »mžale«, se suče pogovor okoli fantov. Žene navadno skušajo načrte, katera dva bi bila za skupaj.

Kdo bi zameril prvim in drugim. Prvim mi mogoče zanikati njihovih pravic do življenja in ljubezni, dru-gim pa njihove skrbje za ta mlade. Znano je, da si je že marsikatero deklo na Idrijskem samo s klekl-janjem pripravilo balo, da se je po-tem lahko poročila. Žene pa so v pravi zlo skrine gospodnje, ki bi rade tako uredile, da bi bilo vso vso prav in dobro — tudi v srehi mladih ljudi. Če potem ni vse prav in dobro, to pač ni njihova krivda. Delate so na to, »da so jih spravile skupaj«, kakor se rade po-spravile.

No, ni moj namen, da bi se spn-ljal v intimne podrobnosti in dogov-dne idrijskih klekljarij — čip-karie, ki jih je polno, kot je raznoli-ko življenje v tem rudarskem mestu. Bravcem bi rad povedal nekaj iz zgodovine čipkarstva, ki je prav-zaprav še nejasna. Ni namreč znano, kdaj se je ta umetna obrt začela. Po pripovedovanju se zdi, da je žena ne-kega českega rudniškega uradnika začela prva s proučevanjem idrijskih žene, kako naj si okrasijo stanovanja z vzemenjami in čipkami. Nekatere so potem »iz svoje glave« dodajale vzorcem okraske po svojem okusu. Tako so se čipke začele spreminjati iz enostavnih in preprostih v umet-niške izdelke. Kronika idrijskega čip-karstva iz leta 1834 piše, da idrijske žene in dekleta zaslužijo z izdelova-njem čipk letno od 3000 do 4000 sol-dinarjev. Če vemo, da je bil takrat že en goldinar pravi zaklad, tedaj si lahko samo predstavljamo, kako veliko pomoč so imele idrijske čip-karice v gospodinstvu in družini z izdelovanjem čipk.

Prva čipkarska učiteljica je bila Petrica Ferjančič, domačinka. Čip-

predpoldne sva bila tam.

»Kako je? Sta ga pol litra pri Obramu?« so naju dočakali tovarši. »To pot ne. Nisva bila željna,« se jema, da bi Italijani utegnili imeti svoje sruže pa tem mestu in tako sva zaslala med nje, lepo sredi belega doma. Ko sva si bolj natanko ogledala omejen bunker, sva ugotovila, da ta ni le navadno zasilo kritje za stražarja, ampak na hitro zgrajeno strojno gnezdo. Ta ugotovitev nam ni bila posebna razveljavila, kajti če bi vojaku, ki nam je tedaj kazal hrbet, sinilo v glavo, da se nekoliko obrne, naju bi prav lahko opazil in sledil bi alarm. Tedaj bi se znašla v ognju z dveh strani in vse zadeve bi se hrčkone nerodno iztekle. Spodaj so okoli hiše hodili vojaki, vsi v bojni opremi. Skozi na pol zasidana okna so molele čevli stropice.

Moral sva gledati, da se čimprej umakneva. Sicer pa tudi nisva imela nič več opraviti — kar sva hotela, sva videla. Na srečo so bila ta vlažna in lahka prehodna; tako nisva povzročila najmanjšega šuma in uspe-lo nama je, se odplaziti neopaženo nazaj v notranjost gozda. Se nekaj sto metrov in bila sva na varnem. Ustavila sva se, da se odpočijeva.

»Dobro sva se izmazala« sem se obrnil k Vojku.

»Dobro«, je pritrtil, »stokole treni-raš živce. Eh, da mi je vsaj trideset, na se danes napademo. Kar podnevi. Preden bi jim prišla pomoč, bi že opravili. Toda ni nas dovolj in mo-ramo jih pustiti zaenkrat na miru. To je skoraj vedno tako, kadar imas lepo priliko, pa se znaješ samo. Poj-diva!«

Pohitela sva proti taborišču in se

ČIPKARSTVO V IDRIJI

karska šola je bila ustanovljena leta 1876. Kmalu se je pokazalo, kako potrebna je bila ta šola. Vpliv šole je segal do Vrhnike, Železnikov, So-ricke, Cerklja in Sebelje. Takrat se je s čipkarstvom bavilo okoli 1000 žena in deklet.

—o—

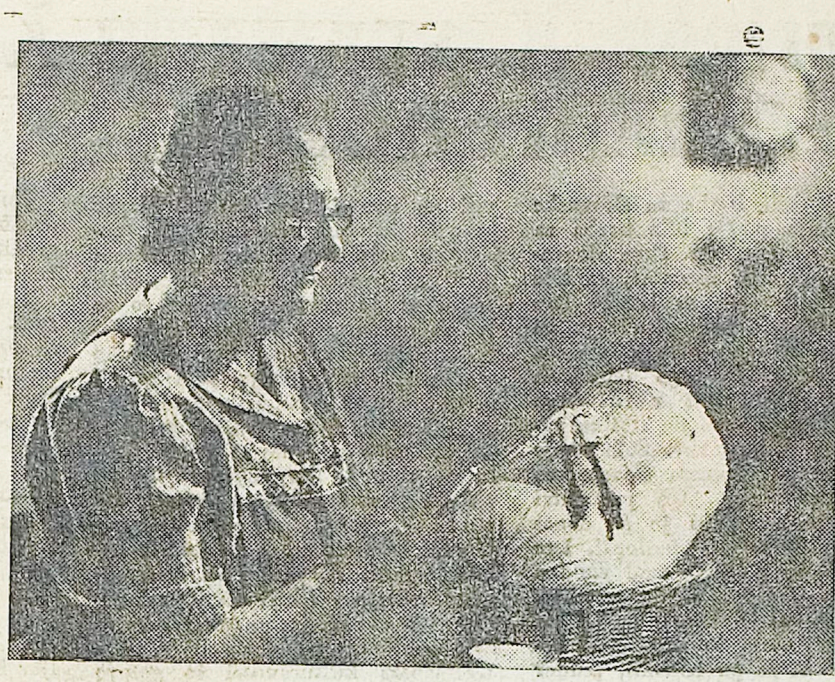
Danes obstaja v Idriji močna čip-karska zadruga, ki ima 2600 članice. Zanimivo je, da sta med temi tudi dva muškarca, ki izdelujeta čipke. To sicer ni za domačine nič čudnega, saj so se do leta 1925 po vaseh znali skoraj po vseh kmečkih družinah iz-delovati čipke tudi mlajši fantje. V zimskem času je klekljalo vse, kar je bilo živega v hišah in so precej zaslužili. Še avtor tega članka si je bil priključil — par hlače.

Čipkarska zadruga je bila ustanovljena leta 1946 in je imela 807 članice. Čipkarska zadruga se je v letu v leto krepila. Tako je imela leta 1948 vpisanih 1635 članice, leta 1949 vpisanih 2051 in leta 1950 vpisanih 2473 članice.

Zadnje čase so se za čipkarstvo začele zanimati tudi žene v ilirsko-bi-striskem okraju. V nekaki zasili so-li pridobiva znanje v izdelovanju čipk nad 200 žena in deklet.

Čipke prodajajo največ v Italijo in skandinavške države. Za to skrbi iz-vozna podjetja »Doma« v Ljubljani. Pred vojno je bilo veliko povpraševanje po čipkah iz Amerike, sedaj pa konkurirajo vzhodne države.

Kot je to vedno poudarjeno, v tr-zištevne obiske inozemskih ženskih delegacij, tako iz Amerike in od dru-

vedno boljših in umetniških izdelkih. Za izboljšanje umetniškega izdelova-nja čipk so vsako leto organizirani posebni čipkarski tečaji po večjih krajih. Vedeti je treba, da so si idrijske čipke priborile zunanji trg le z dobro kakovostjo in umetniško izdelavo.

Gospodarska korist čipkarke obrti je velika. Letno dobijo za čipke oko-li 8 milijonov dinarjev. Pred prvo svetovno vojno so žene rudarje toliko zaslužile s čipkarstvom, da so oblačile otroke in sebe, mož-rudar pa je zaslužil za kruh. Tako je slo življenje kar dobro naprej brez več-jih pretresov. Če žena ali dekle v Idriji ne zna izdelovati čipk, pravi-vo, da ni niti Idrijanka. Starejše klekljarice se danes nekako pritož-ujejo, da imajo težave z zanimanja za klekljanje, kot so ga imele one v mladih letih. Mogoče bo to deloma držalo, deloma pa ne.

Čipkarska zadruga podpira iz svo-jega fonda DID, počitniške kolonije, novoletno jelko in ima socialni fond, s katerim pomaga v potrebi obelomil čipkaricam — članicam.

Lansko leto je bila zadruga odli-kovana z zlato medaljo na II. repu-blički razstavi lokalne industrije v Ljubljani. Na isti razstavi leta 1950 je zadruga prejela diplomu in 60 tisoč dinarjev nagrade, ki so bili razdeljeni med najboljšie čipkarice. Zadruga zbujala veliko zanimanje v inozemstvu. Do sedaj je imela številne obiske inozemskih ženskih delegacij, tako iz Amerike in od dru-

čipk.

IVAN RENKO

VOJKOV VOD

(Nadaljevanje)

Uvidela sva kaj hitro, da se naha-jajo v prav malo zaviden položaju. Prav nič nisva namreč računala s tem, da bi Italijani utegnili imeti svoje sruže pa tem mestu in tako sva zaslala med nje, lepo sredi belega doma. Ko sva si bolj natanko ogledala omejen bunker, sva ugotovila, da ta ni le navadno zasilo kritje za stražarja, ampak na hitro zgrajeno strojno gnezdo. Ta ugotovitev nam ni bila posebna razveljavila, kajti če bi vojaku, ki nam je tedaj kazal hrbet, sinilo v glavo, da se nekoliko obrne, naju bi prav lahko opazil in sledil bi alarm. Tedaj bi se znašla v ognju z dveh strani in vse zadeve bi se hrčkone nerodno iztekle. Spodaj so okoli hiše hodili vojaki, vsi v bojni opremi. Skozi na pol zasidana okna so molele čevli stropice.

Moral sva gledati, da se čimprej umakneva. Sicer pa tudi nisva imela nič več opraviti — kar sva hotela, sva videla. Na srečo so bila ta vlažna in lahka prehodna; tako nisva povzročila najmanjšega šuma in uspe-lo nama je, se odplaziti neopaženo nazaj v notranjost gozda. Se nekaj sto metrov in bila sva na varnem. Ustavila sva se, da se odpočijeva.

»Dobro sva se izmazala« sem se obrnil k Vojku.

Pohitela sva proti taborišču in se

god. Tudi dva angleška novinarja sta jo obiskala in zapisala več podatkov. Prav tako je zadrugo obiskal Etbini Kristan, ki je bil nekdanj v Idriji.

Obiskal sem se čipkarsko šolo v poslopju mestne osnovne šole.

To je za tistega, ki izdelovanja čipk še nikoli ni videl, nekaj zelo zanimivega. Čipkarsko šolo obiskuje danes 181 učenik. Nekaj jih je celo iz predšolske dobe, večina pa iz osnovnih šol in gimnazije. V šoli po-učujejo štiri učiteljice čipkarstvo. Vpudno so mi razkazale najrazlič-nije vzorce čipk od enostavnih do umetniških. Najbolj preproste za iz-delovanje so »kričevnice« in »rogljič-ke«. Prava umetnost pa so: granatna jabolka, pajki, krogle, verige, mote-radi, nageljnice, penice, zvonci, sne-žinke, vrtijaki, tulipanov cvet, satov-je, slime itd. Na šoli izdelujejo tudi čipke po narodnih motivih, kar pa ne gre na inozemski trg. Vzorec, ki so jih napravili v zadrugi, so: na-geljki, satovje in sline.

Učiteljice so potožile, da v Italijo prodane čipke tam še naprej izpopol-njujejo in potem prodajajo — ne več kot izvirne idrijske — ampak beneške čipke. Kako bi se dalo temu od-pomoči? Zagotoviti izvirnost in po-iskati poštene trgovce v inozemstvu. Tujina nam je že veliko, kar je iz-vozna podjetja »Doma« v Ljubljani. Pred vojno je bilo veliko povpraševanje po čipkah iz Amerike, sedaj pa konkurirajo vzhodne države.

Kot je to vedno poudarjeno, v tr-zištevne obiske inozemskih ženskih delegacij, tako iz Amerike in od dru-

čipk.

IVAN RENKO

VOJKOV VOD

(Nadaljevanje)

Uvidela sva kaj hitro, da se naha-jajo v prav malo zaviden položaju. Prav nič nisva namreč računala s tem, da bi Italijani utegnili imeti svoje sruže pa tem mestu in tako sva zaslala med nje, lepo sredi belega doma. Ko sva si bolj natanko ogledala omejen bunker, sva ugotovila, da ta ni le navadno zasilo kritje za stražarja, ampak na hitro zgrajeno strojno gnezdo. Ta ugotovitev nam ni bila posebna razveljavila, kajti če bi vojaku, ki nam je tedaj kazal hrbet, sinilo v glavo, da se nekoliko obrne, naju bi prav lahko opaz

Doprinos k vprašanju o kulturonoscih

KULTURA IN PROSVETA na Idrijskem in Cerkljanskem

Težka je bila borba za slovenske šole. Še težja pa je bila borba za slovenske srednje šole. Prva slovenska realka je bila ustanovljena leta 1901 v Idriji, kjer so lansko leto svedeno obhajali 50-letnico tega za Slovence tako pomembnega zavoda, ki nam je dal mnogo tehničnih strokovnjakov posebno v rudarstvu in kjer se je izsolalo na stotine naših primorskih rojakov. Šola si je nadela ime po slavem slovenskem matematiku Vegu. Ob pđstavitvi krasnega poslopja, ki je še danes eno najlepših šolskih poslopj, leta 1903, so Vegu postavili nad vhodna vrata umetniško izdelan doprni kip, ki je ob okupaciji kmalu postal tra v peti Italijanom in sami niso vedeli, kako bi se ga iznebili, vendar ga v prvih letih niso upali odstraniti. Tega barbarstva se je lotil šele fašizem, ki je šolo tudi ukinil ali bolje rečeno, preselil v Udine, kamor pač niso mogli dijaki revnih idrijskih rudarjev.

Takratni graditelj v Idriji Cesare Constantini iz Cedadu je dobil nalogo, da odstrani in uniči kip. Ta človek, sicer Italijan, pa je bil le toliko izobražen, da je znal ločiti fašistično politiko od matematike in umetnosti, zato je kip sicer previdno odstranil in ga na skrivaj odpeljal v svoj vrt v Cedadu, kar je vedelo samo nekaj zanesljivih ljudi v Idriji. Pripravljalni odbor za proslavo 50-letnice realke se je obrnil do imenovanega podjetnika v Cedadu, ki nam je bil takoj pripravljen kip vrniti. Pot nazaj v domovino je bila naravnost čudovita. Na meji med Italijo in Trstom so kip v avtomobilu enostavno spregledali, kar je razumljivo, saj je Trst itak Italija in nima pomena pregledovati kaj se prevaža. Za prevoz iz Trsta pa je že morala posredovati anglo-ameriška oblast. Italijanski maresciallo pa se je na meji vendar moral spotakniti in pokazati svojo kulturo, ko je izjavil: »E' un esecese austriaco, quindi può passare.« (Je neki avstrijski esecovec, gte torej lahko naprej!) Za to uspešno vrnitev smo Idrijčani še danes hvaležni nekaterim tržaškim Slovincem, ki so jo tako lepo izpeljali.

Na izpraznjeno mesto nad vratni realke so morali Italijani postaviti nekaj drugega. In zopet se je začela zanimiva štorija: odkrili so slavnega prirodoslovca Scopolijsa, ki ima za Idrijo in za botaniko velike zasluge in je dalj časa deloval v Idriji kot rudniški zdravnik. Ker je nosil ime italijanskega izvora, je fašistom zadostovalo, da so ga proglasili za svojega in po njem imenovali svojo šolo (Scuola d'avviamento professionale »Giovanni Antonio Scopoli«), ki so jo odprli namesto ukinjene realke, s katero pa Idrijčani niso mogli posebno navdušiti. Pri tem so celo pozabili, da je bil Scopoli trden avstrijski Nemec, rojen na Tirolskem. Takratni italijanski učitelj risanja, ki pa ni bil nikak umetnik, je napravil po sliki, ki je objavljena v Arhivu Zgodovini Idrije, Scopolijski kip, katerega so nato postavi-

vili na mesto, kjer je stal Vegov kip. Tu je ostal Scopolijski kip, dokler se Lahi niso zamerili Nemcem med zadnjo vojno. Idila Hitler-Mussolini se je porušila, kakor so se vedno rušila prijateljstva in bratstva Italijanov z drugimi narodi! Ko so Nemci zasedli Idrijo, so se znesli predvsem nad vsem, kar je bilo laškega, ker jih je v dušah žrlo italijansko bratstvo. Sedaj so nemški kulturonosci vrgli Scopolijski kip iznad vrat in ga močno poškodovali. Še danes se na njem poznajo streli iz puške ali brzostrelke. Nato je kip nekam zginil. Ko je prvi ravnatelj tehnične šole v Idriji restavrirati poslopje in okoliš, je od neke izkopal tudi poškodovani Scopolijski kip. Nemški kulturonosci so gotovo mislili, da so z uničenjem kipa opravili veliko kulturno delo v tej srbarski deželici — pri tem pa so bili toliko bedasti, da niti pomislili niso, da so uničili kip svojega lastnega moža.

Ker znamo ceniti znanost, smo hoteli dati kipu častno mesto v realnem poslopju in ga restavrirati. Na žalost pa smo morali ugotoviti na kipu velike anatomske nepravilnosti, ker ga je izdelal človek, ki ni bil umetnik in da je kot umetnik pod vsako kritiko, zato ga bomo postavili na častno mesto v našem novem muzeju, takega, kakršen je, da bo pričal še poznejšim rodovom in tujcem o kulturnem divjanju laških in nemških fašistov — kulturonoscev!

Naši delavci pa so z največjim veseljem postavili na staro mesto Vegov kip. Mimo njega hodijo danes množice naše mladine, ki obiskujejo višjo realno gimnazijo, ki nam jo je vrnila naša ljudska oblast.

Srečko Logar

SKUD »Semič-Daki« iz Postojne

Če stopiš med tednom po osmi uri zvečer v Dom kulture v Postojni, boš prijetno presenečen. Preko dneva tako tiha stavba (tihota moti le delo gledališkega mizarja in vaje poklicnega gledališča), zvečer nienkrat oži-

Prizor s predstave »Veselega Bombka« v Postojni

vi. Delovni ljudje, SKUD »Semič-Daki« prihajajo, potem ko so zaključili svoje dnevne obveznosti, k vajah.

Pojdimo kar po vrsti. Spodaj, takoj za društveno knjižnico ima vaje tovariši Hlede s svojimi godbeniki, na desno v avli je soba, kjer profesor Hinko Paternost vadi s pevskim zborom (mož je zelo poštvovalen in potrpečljiv), v sejni sobi vadi tovariš Leon Lukež (steber naše komike) Knittlovo »Vio mal«, na odru se pa tovariš Pikelj muči z »Vdovo Rošlinko«. Pravkar sta na odru vdova Rošlinka (Ana Steletova) in Balantač (Tone Šušteršič). Na odru je hladno, toda tovariša Šušteršiča greje igralska mrzlca. Je to vse? Ne, neke od strani ti na ušesa udarjajo klavir in ritmične vaje baleta, zadaj v delavnici pa tovariš Tone Hlede popravlja kulise, ki so se pokvarile ob gostovanju »Veselega Bombka« na Rakeku.

To je seveda samo bežen pogled v SKUD-ove prostore zvečer, ki pa nikakor ne odraža vsega življenja v tem delavskem kulturno-prosvetnem društvu.

Članov v SKUD je nad 400. To je že nekaj, seveda pa niso vsi aktivni. Morda je komaj 15 odstotkov poštvovalnih članov, rekli bi pravih gadov v društvu. Odbor pod predsedstvom tovariša Pepija Garzarolija tudi ni od muh, saj vsi odborovi člani delajo v društvenih sekcijah.

SKUD je imel v letošnji sezoni nad 70 lepih prireditev, nastopov, gosto-

vanj in množičnih nastopov. To je že nekaj. Še več bi pa bilo, če bi vsi člani čutili do društva res društveni čut, da bi v društvu našli svoj drugi dom, svoje gostovanje zadovoljstvo in mesto za vzgojo samega sebe, društvenih članov in posredno tudi okolice.

Zadnji dve stvari, ki jih je SKUD dal na oder, sta »Veseli Bombke« in »Vdova Rošlinka«. Vsebina obeh burk prav gotovo ne daje kakovostnega pečata. Našemu ljudstvu so potrebne vesele stvari, pri izbiri programa pa moramo biti kritični. »Veseli Bombke« je predvsem zato uspel (v notranjem merilu, ker smo zaposlili nad sedemdeset ljudi). Nadalje sta tako »Veseli Bombke« in tudi »Vdova Rošlinka« pokazala, da imamo nekaj prav dobrih igrancev, še več pa poštvovalnih. Da omenim samo najboljše: tovariši Leon Lukež, Minka Lenček, Franc Šušteršič, Anica Gerželj, Danica Kašca, Adolf Burger, Anka Stele in Anton Hlede. S temi ljudmi se da postaviti na oder tudi težje stvari in morda bo »Via mal« za nas novo presenečenje. SKUD nikakor ne bo smel iti mimo naših domačih stvari, mimo Ivana Cankarja in še katerega sodobnika.

Rudi Hönn

glasbena šola z 200 gojenci, dve čipkarski šoli, ena elektro-gospodarska, ena rudarska in ena strokovno gospodarska šola.

V okraju je bilo lani 24 prosvetnih društev z 61 sekcijami in 27 knjižnicami. Odrskih predstav je bilo v vsem letu 92.

Prosvetna društva delujejo še v precej skromnih razmerah. Uporab-

Osnovna šola v Idriji

nih prosvetnih dvoran s stalnimi odri je le 11. Temu se ne moremo čuditi, saj je okupator že več let pred borbo temeljito pometel z vsem, kar je dalo po slovenski knjigi in prosveti. V narodnoosvobodilni borbi pa je zgorelo ogromno prosvetnega inventarja, knjig, opreme, odrov. Kako so s tem ravnali, je živ dokaz ozadna zavesa odra prosvetnega društva v Sebeljah, ki so jo italijanski vojniki uporabljali za zaščito pred dežjem v taborišču. Precej bogato šolsko knjižnico osnovne šole, ki stoji na nizkem hribočku ob cesti, so z vsemi arhivi vred zmetali po hribu, kjer je vse skupaj bilo uničeno od dežja in slabega vremena. Le stari 75-letni strehar Miha je prišel s košem in z zvijačo, da bo rabil za kurjavo, odnesel v košu, kar je bilo boljega. Preprosti vojniki so verjeli raztrganemu človeku, ki je bil bolj podočen zapuščeni heradu kot pa nekemu, ki je skoro jokal od notranje bolečine, ko je videl, kako okupator »poštuje« kulturo drugih narodov.

Najbolj obiskane prireditve so bile Gogoljeva »Ženitev«, Cankarjev »Kralj na Betajnovi«, Finžgarjeva »Razvalina življenja«, Jurčičev »Domen« in še »Ogenj in pepel« ter »Volkodlake«. V Črnem vrhu nad Idrijo in v Idriji je predstav »Domen« obiskalo 2300 ljudi.

Idrijska godba se je uvrstila na pokrajinskem tekmovanju v Postojni med najboljše v Sloveniji.

V Idriji so ustanovili lani okrajno knjižnico, ki ima poleg stalnih obiskovalcev še 372 članov. Čitalnico

MAKEDONSKI DRŽ. ANSAMBEL PLESOV IN PESMI BO NASTOPILO V PONEDELJEK V KOPRU

V ponedeljek 16. junija 1952 nastopi na Trgu maršala Tita v Kopru slovit Državni ansambel plesov in pesmi LR Makedonije, vračajoč se z zmagovite turnee v Londonu. Redek kulturni dogodek počastimo s svojim obiskom!

Cankarjeva založba bo izdala

Marxov **KAPITAL**

Naročite si ga pravočasno!

Ker je v izvirniku »KAPITAL« velikansko, nad 2000 strani velikega formata obsegajoče delo, so razni avtorji skušali podati njegovo vsebino v delno nauko v krajših, poljudno napisanih delih. Izmed vseh teh je najboljša Borchardtova poljudna izdaja »KAPITALA«. Odlikuje se od drugih podobnih del po tem, da je ohranila Marxov tekst nespremenjen.

Delavec, kmet, učitelj, profesor, sleherni izobraženec, sleherni socialistični družbeni delavec mora imeti »KAPITAL« v slovenskem jeziku!

*

V žepnem formatu 280 din (celo platno), 350 din (polusnje). Izdajo si zagotovite s plačilom omenjene vsote najkasneje do 5. julija 1952. Knjiga izide 1. 9. 1952. Obseg ca. 500 strani. Naročila sprejema: KNJIGARNA LI-PA v Kopru in njene podružnice v Izoli, Piranu, Portorožu in v Bujah.

v velikem številu obiskuje mladina. Kaže se potreba po razširitvi knjižnice, tak je obisk mladine, posebno iz rudarske šole. V okrajni knjižnici si lahko izposojajo knjige tudi prosvetna društva po vaseh. V oktobru je imela skoraj 7000 knjig. Podjetja in ustanove so za ureditev okrajne knjižnice dale nad 168.000 dinarjev. Za ureditev in poslovanje knjižnice imata velike zasluge Malči Božič in Leopoldina Kos. Dobro delujejo tudi knjižnice v Hotedršici, Spodnji Idriji, v Lazcu, v Cerknem, Planini itd. Za dvig prosvete se zelo zanimajo tudi učitelji po vaseh. Bivši okrajni LO v Idriji je nekatere predlagal celo za državna odlikovanja. Zadnji skupščini ljudske prosvete je prisostvoval tudi pisatelj France Bevč.

Če naj povem še nekaj o delu prosvetnih društev po vaseh, tedaj ne smem izpustiti dramske družine prosvetnega društva »Simon Gregorčič« v Gornji Kanomliji, ki je na uspehom uprizorila doma ter šla še na gostovanje v Hotedršico in Gornjo Tribušo. Prosvetno društvo »Triglava« na Kladju je preuredilo nekdanjo italijansko kasarno v prosvetno dvorano. Ljudje so razumeli, da ima izobražen in kulturn človek vedno več uspeha v življenju kot pa nerazgledan. V Orehku pri Cerknem, kjer je lani pogorela polovica vasi po nesrečnem naključju in so s pomočjo ljudske oblasti že pozidali hiše, želijo ljudje, da bi imeli še prosvetno dvorano, šolo in mlekarno. V Sebeljah je dramska družina pod vodstvom učitelja naštudiral »Miklovo Zlato« in jo z uspehom uprizorila doma in na gostovanju v Krnicah. V Jagarščah je mladina na lastno iniciativo naštudiral »Zupanovo Mico«. To je bila prva kulturna prireditev v tej vasi po osvoboditvi. Pevski zbor in folklorna skupina s Krnic sta dala tej prireditvi še večjega poudarka. Poudariti moram, da je v prosvetnem društvu na Krnicah vedno zelo živ duh pesnika Prešerna. Njegove in druge narodne niso skoraj nikoli utihlele na Krniških gmajnah niti pod najhujšim terorjem okupatorja. V Cerknem je KUD »S. Gregorčič«, ki ima mešani mladinski pevski zbor, ki je priredil celo samostojen koncert.

Kot zaključek, tega niti od daleč popolnega pregleda kulturnoprosvetnega dela bi lahko zapisal še to: Ljudje v teh krajih radi berejo. Povojne gospodarske razmere, ki so bile — ruševine in opustošenje — so jih zaposlile do skrajnosti v materialni obnovi. Gradili in obnavljali so povsod z velikimi težavami. Sedaj, ko so v precejšnji meri postavili nove in lepše domove, so začeli bolj misliti tudi na kulturo.

Ogarev

UspeliU premiera Ibsenove »Nore« v Kopru

V torek zvečer je SNG iz Trsta podalo pred nabito polnim avditorijem koprškega gledališča premiero Ibsenove psihološke drame »Nora«. Delo je pripravil režiser Ljudevit Crnobori, v glavnih vlogah pa sta nastopila Lelja in Rado Nakrst. Ostali nastopajoči: Joško Lukež, Stane Raztresen, Zlata Rodošek, Valerija Silova, Tea Starčeva in Ernest Zega so z nosilcem glavnih vlog na čelu pripomogli, da je delo zaživel na koprskem odru v vsej svoji umetniški veličini.

Ponovitev je bila v sredo zvečer in je prav tako zelo dobro uspela. Z obema predstavama je SNG doživel nov uspeh, ki je zaradi težav, ki jih mora premagovati kolektiv SNG pri izvrševanju svojega kulturnega poslanstva, toliko večji in pomembnejši. O premieri in ponovitvi »Nore« v koprskem gledališču bomo še poročali.

IGOR OZIM BO KONCERTIRAL V KOPRU

V torek, 17. t. m. bo koncertiral v Ljudskem gledališču v Kopru mednarodni violinist, dobitnik I. Fleschove nagrade v Londonu, Igor Ozim, ki se je pred dnevi vrnil s koncertne turnee po Veliki Britaniji.

Začetek koncerta bo ob 20.30. Na klavirju spremlja pianista Hilda Horak - Časova.

ADN

...stric Miha odgovarja

Ljuba Saška!
Vidiš, Saška, s tem, da si mi pi-

Zdaj pa še nekaj za moje male-
dopisnike! Stric Miha ima na zalogi
še cel kup pisem. Kar poimensko
jim bon naštel: Zrtek Engelber-
Ipavec Florjana, Cunja Dušan
Umer, Marčeta, Kosmač Irenka
Eler Bruno, Erika Ditrich, Branko
Gaber, Alenčica Stele, Umer Vojko
Vižnar Marko, Hrvatin Suzana,
Čigljč Marjan, Zidar Kristjan, Ada-
mič Riko, Tomaž Selamun, Rebec
Jelka, Karo Vera, Hynček Ljudmi-
la ip. Cesnik Marija. Vsi ti mali do-
pisniki naj se nikdar ne jezijo in
ne žalostijo. Stric Miha jih ni po-
žabil in v kratkem bodo prišla tu-
di njihova pisma na vrsto. Vse sku-
paj vas priščno pozdravlja
vaš stric Miha.

1			P		
2			U	*	R A
3	K		L	*	I M A
4	K		A	*	N E N
5	K		R	*	O N A
6	K		O	*	Z U H
7	K		O	*	T E L
8	K		O	*	R A M
9	K		R	*	V T A
10	K		V	*	B I K
11	K		R	*	I V A
12	K		A	*	R I O N

Uganke iz zadnje, to se pravi iz 22. številke Slovenskega Jadrana pa je rešilo cel kup reševalcev. Po pravici vam povem, da sem bil prijetno presenečen, kajti nikakor nisem pričakoval tako velikega odziva. Uganke niso bile ravno najlažje, le priznava si! Saj pravim: moji mali bralci so bistré glavice! Torej te uganke so pravilno rešili: Hrobat Metka iz Pirana, Kotar Marica iz Lok pri Trbovljah, Zidar Kristijan iz Trnovega pri Ilirski Bistrici, Vilhar Marko iz Velikega Otoka pri Postojni, Katka in Tomaž Salamon iz Kopra, Lumar Iva iz Hruševja pri Postojni, Košič Andrej iz Ljubljane in Čiglič Marjan iz Ajdovščine. Samo »Lešnike« pa je rešila Klanec Bruna iz Smihela pod Nanosom. Izžrebani so bili sledeči: Kotar Marica iz Trbovelj, Hrobat Metka iz Pirana in

SKRIT SLOVENSKI PREGOVOR:
Brez dela ni jela.
LEŠNIKI: 43) vrba, 44) krt, 45)
mačka.

ZAKLAD SIERRE MADRE

9. NADALJEVANJE

Pat je bil močan dečko in se je branil. Toda Curtin je bil bolj jezen. Dobbs je stopil bliže, kakor bi hotel ta hip skočiti v Pata.

Pat se je sedaj izmuznil iz oklepa, stopil korak nazaj in rekel lokavo: »Vidva sta pa res pravcata razbojnika. To bi moral vedeti. Toda rajši si dam kaj odrezati, kakor da bi vaju še kdaj zaposlil. Tu imata denar in izginila mi izpred oči.«

»Za to vas ne bova prosila za dovoljenje,« je rekel Curtin.

Pat je segel v hlačni žep in potegnil ven pest dolarskih bankovcev, ki jih je nosil popolnoma zmečkane v žepu.

»Tu je vaš denar,« je rekel Dobbsu. V hipu je odšel pravilno vsoto. Do centa natančno je vedel na pamet, koliko vsakemu dolguje. Porinil je denar k Dobbsu in potem je z isto roko, ki je držal v njej denar, odšel še za Curtina in mu ga vrgel tja.

»Tako!« je rekel z glasom, ki z njim odpravlja nadležne upnike, »sedaj me pa, prosim, ne nadlegujta več. Denar imata, jaz se bom pa že znal varovati, da ne bom več zaposlil takih roparjev, ki ničesar ne razumejo.«

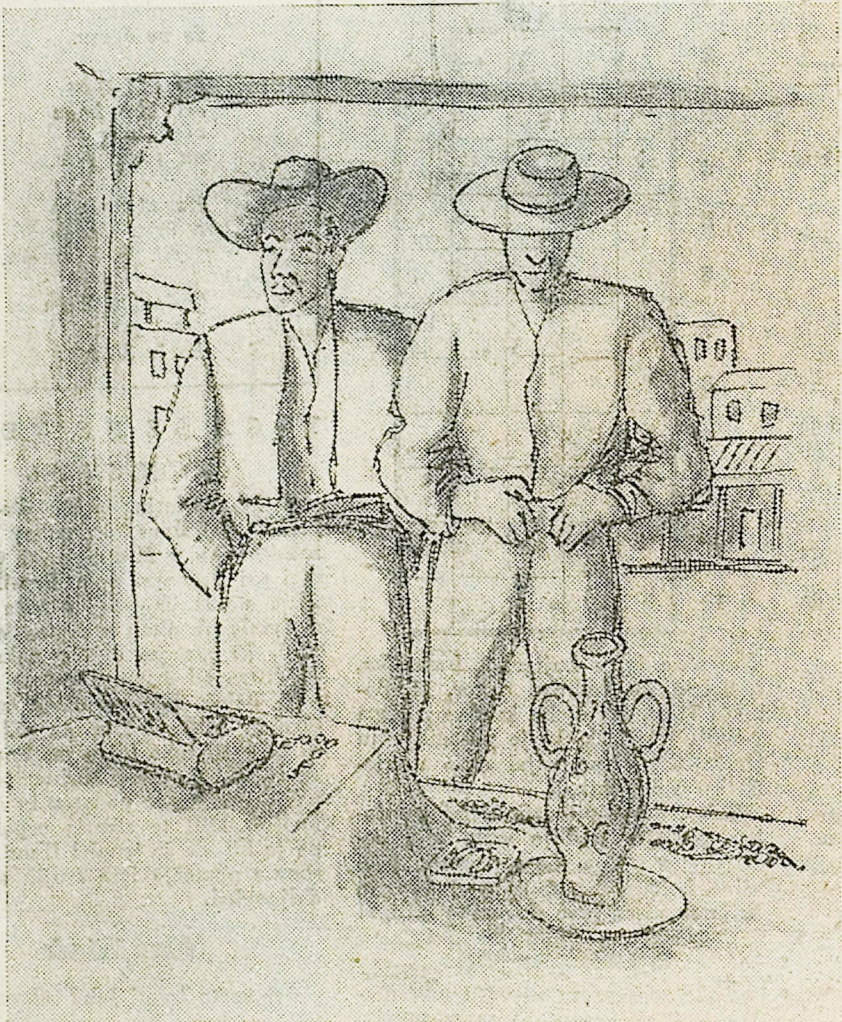
Vrgel je na točilno mizo tri peze za žganje. Nato je porinil klobuk na tilnik in stopil iz lokala, zapustivši tam oba, kakor bi ga bila do smrti užalila.

5.

»Človek, čemu pa stanujete v 'Clevelandu'?« je vprašal Dobbs Curtina, ko sta stopila na cesto in korčila mimo hotela Southern. »Tam plačate vendar za noč najmanj tri peze.« »Stiri,« je odvrnil Curtin. »Pojdite vendar z mano v Oso Negro, petdeset centavov,« je svetoval Dobbs. »Mi je preumazano tam in nič drugega kakor sami potepuhi.«

»Kakor hočete. Ko vam denar poide, se boste tako izkrcali v Oso Negro, kakor vsak. Saj meni za zdaj tudi še ni potrebno. Toda tistih nekaj plenka plenka skušam hraniti. Kdo ve, kdaj bo spet kaj zvezetelo. Na kosilo hodim h Kitajcu, za petdeset ga dobim, prav tako kakor prej.«

Prispela sta do konca trga, kjer je stala velika trgovina z dragulji La Perla. Obstala sta pred njo in si ogledala vso krasoto. Kar bleščalo se je od samega zlata in diamantov. V izlozbi je bil diadem za osemnajst tisoč pez. Nič nista rekla, obudovala sta samo nakopičene zaklade, premišljevala o vrednosti, ki je ležala tu, in mislila za ogromne vsote denarja, ki ga morajo imeti nekateri ljudje tu v mestu, da si morejo kupiti take reči.

Mogoče je to, kar sta tu videla, odvrnilo njune misli od petroleja. Kajti, kdor je tu živel, je mislil samo na petrolej, mislil samo v petroleju in mislil samo na življenjske možnosti, ki so kakorkoli s petrolejem v zvezi. Kdor je delal ali špekuliral, vsak je mislil na petrolej. S hrbtoma sta se naslonila na izlozbeno okna in z dolgočasno gledala prek trga, za katerim so bili vidni ladjski jambori. To ju je spomnilo na potovanje in pa na to, da so še druge dežele in drugi viri dohodkov, kakor v tem mestu.

»Kaj pa pravzaprav sedaj nameravate Curtin?« je vprašal čez nekoliko časa Dobbs. Človek se naposled vendarle naveliča postopati in čakati, kdaj bo slučajno kaj našel. Saj ni drugega kakor samo čakanje in čakanje. Denarja je zmeraj manj, dokler niste neki dan popolnoma suhi. Potem pa se začne znova stara pesem, začnete prosjati pri tistih, ki pridejo za en dan ali za eno noč s petrolejskih polj. Prav trdno sem odločen, začeti nekaj drugega. Prav sedaj je čas, dokler imam še denar. Ko ti ga zmanjka, potem stojiš tu in se ne moreš niti ganiti.«

»Tudi jaz se že tretjič ukvarjam s tem vprašanjem,« je odvrnil Curtin. »Vem, kako je in kako ta reč gre. Toda niti ene prave misli nimam. Kopanje zlata, to je še edino.«

»Dobro ste pogodili,« mu je segel Dobbs v besedo. »Tudi jaz sem pravkar mislil na to. Navsezadnje ni to prav nič drznejša špekulacija kakor čakanje na delo na petrolejskih poljih. Saj je komaj kje kakšna dežela, kjer toliko zlata in srebra čaka, da ga nakoplješ, kakor naša.«

»Stopiva tja in sediva na klop,« je rekel Curtin. »Reči vam moram, da nisem tu propadel zaradi petroleja, marveč zaradi zlata,« je pripovedoval Curtin, ko sta sedla. »Nameraval sem v petrolejskih okrožjih samo tako dolgo delati, dokler bi ne imel v pesti dovolj denarja za kopanje zlata. To stane namreč precejšnjo vsoto. Treba je plačati potovanje, nakupiti si lopate, sekire, ponve in drugo orodje. Potem pa moraš še štiri do osem mesecev živeti, preden kar zaslužiš. Ko pride naposled čas obračuna, se lahko pripeti, da vse izgubiš, denar in trud, ker nisi ničesar našel.«

Dobbs je čakal, da bi Curtin še kaj povedal, toda Curtin je molčal; zdelo se mu je, da nima več kaj povedati.

Todaj je rekel Dobbs: »Riziko ni tako velik. Če tule postopaš in čakaš na delo, je prav toliksen riziko. Če ti je sreča mila, zaslužiš na mesec tri sto dolarjev, mogoče še več, in tako se ti godi šest, deset, osemnajst mesecev. Če ti pa sreča ni mila, če ničesar ne najdeš, pa itak vse izgubiš. Zlato ne leži kar tako na kupih, da bi ga kar napraskal in spravil v vreče. To tudi jaz vem. Toda če ne najdeš zlata, pa najdeš morda srebro ali morda baker ali svinco ali dragoceno kamenje. In čeprav ne moreš vsega sam izkoriščati, zmeraj dobiš kako družbo, ki ti odkupi najdišče ali pa te sprejme za deležnika. Vsekakor pa si hočem vse še natanko premisliti.«

Pričela sva govoriti o nečem drugem. Nihče ne smatra tu pogovorov o kopanju zlata za posebno važne in tehtne. Vsak pripoveduje o njem, vsak dela načrte in izmed desetih tisočev se potem odloči za odhod le eden, kajti to nikakor ni tako preprosto, kakor če bi šel na lov na kunce. Nikogar ni tu, ki bi vsaj enkrat ne nameraval iti iskati zlato. Mnogo sto rudnikov, ki v njih kopljejo kako drugo rudo, so našli ljudje, ki so iskali zlato, potem pa vzeli, kar so našli. Mnogi rudniki, ki v njih ne kopljejo niti zlata niti srebra, donajajo lastnikom mnogo večje bogastvo, kakor bi ga mogle donajati mnogoštevilne zlate žile. Čim bolj se razvija električna industrija, tem dragocenejši postaja baker. Prišel bo morda čas, ko bomo smatrali zlato za povsem utrpljivo; o bakru, svincu in mnogih ostalih kovinah pa se to ne da tako lahko reči.

Noben človek nima kake misli povsem zase in še nikoli ni nihče imel kake originalne ideje povsem sam zase. Vsaka nova ideja je izkristaliziran plod tisočeri različnih idej, ki jih imajo drugi ljudje. Nekdo najde potem iznenada pravilno besedo in pravilni izraz za novo idejo. In ko se pojavi beseda, se takoj na stotine ljudi spomni, da so že davno mislili isto. Če se pojavi v kakšnem človeku kakršenkoli načrt, če dozori v njem misel, da bi se nečesa določenega poprijel, se mora zavedati, da imajo mnogoštevilni ljudje v njegovi bližini isti ali podoben načrt. Prav zaradi tega se razširjajo občutja množice tako hitro kakor uničujoč požar.

Nekaj podobnega se je tudi tu pripetilo.

Curtin je nameraval še enkrat prenočiti v »Clevelandu« in se šele naslednji dan preseliti v Oso Negro. Ko je prišel Dobbs domov, so bili v sobi razen njega samo še trije Amerikanci. Ostale postelje danes niso bile zasedene. Eden novih prišlecev je bil starejši možki, čigar lasje so pričeli siveti. Ko je stopil Dobbs v sobo, je trojica prekinila pogovor. Toda čez nekaj časa so ga zopet nadaljevali. Stari je ležal v postelji, drugi je ležal obločen na postelji, tretji pa je sedel na postelji. Dobbs se je pričel slatiči. Najprej ni razumel, o čem je govor. Potem pa se je nenadoma zavedel, da pripoveduje starec mlajšima o svojih izkušnjah pri kopanju zlata. Oba mladiča sta prišla sem, da bi iskala zlato; kajti v državah so jima pripovedovali nezaslišane reči o bogastvu zlata v tej deželi.

ODBOR ZA PRIMORSKI FESTIVAL V AJDOVŠČINI

sporoča, da je zaradi organizacijsko-tehničnih razlogov festival odgoden od 15. junija na nedeljo 29. junija. Festivalni odbor priporoča vsem sodelavcem, naj v tem času pospešijo priprave za nastop, delovnim kolektivom in posameznikom ter množičnim organizacijam pa se priporoča za čim večjo udeležbo na novi datum.

Program festivala je naslednji:

Dopolodne:

Ob 9. uri mimohod kulturnih skupin, fizikulturnikov »Partizana« in JLA;

ob 10. uri zbor nastopajočih, nastop združenih mešanih in mladinskih pevskih zborov ter partizanskega zbora »Srečno Kosovel«.

Ogled razstave primorskega tiska v gimnaziji.

Popoldne:

Ob 14. uri motorne dirke — pokrajinsko nagradno tekmovanje lovcev in streljanju na leteče golobe.

Ob 15. uri množičen fizikulturni nastop (sodeluje 4500 fizikulturnikov). — Nogometna tekma.

Po telovadnem nastopu ljudsko rajanje.

Prevoz iz oddaljenih primorskih krajev zagotovljen s 75% popustom na posebnih vlakih in kamionih. Iz ostalih krajev Slovenije izkoristite nedeljske povratne karte.

Ne zamudite edinstvene prilike! FESTIVALNI ODBOR

Objave in oglasi

Istrski okrožni ljudski odbor v Kopru poziva vse upnike, da do 30. junija 1952 priglasijo svoje terjatve Svetu za finance Istrskega okrožnega ljudskega odbora v Kopru.

Pozneje prispelle terjatve se ne bodo upoštevale.

Prav tako poziva vse dolžnike, da do nevedenega roka poravnajo svoje obveznosti Svetu za finance IO-LO.

PLANINSKO DRUŠTVO V KOPRU

bo imelo svoj redni letni občni zbor v sredo, dne 25. junija 1952, ob 20. uri; v sindikalni dvorani okrožnega okrožnega ljudskega odbora v Kopru. Dnevni red: 1. poročilo predsednika, 2. poročilo tajnika, 3. blagajniško poročilo, 4. poročilo društvenega gospodarja, 5. poročilo referenta za propagando, 6. poročilo načelnikov odsekov, 7. poročilo računskih preglednikov, 8. volitev novega odbora, preglednikov računov in odsekov, 9. slučajnosti.

Člani in prijatelji društva so vabljeni, da se občnega zbora udeležijo v čim večjem številu.

Odbor Planinskega društva v Kopru

ANA PRIBAC, poročena Pucer, roj. 26. julija 1928 v Padni 52, stanujoča istotam, je 22. V. t. l. izgubila v Trstu denarnico in osebno izkaznico. Izkaznico razglašajo za neveljavno.

LAZAR JERMAN, pok. Jožefa, roj. 15. XI. 1893 v Laborju, stanujoč v Serminu št. 112, je izgubil osebno izkaznico, izdano od KLO Bertoki in jo razglašajo za neveljavno.

ANTON MARANCIN, pok. Jožefa, roj. 27. VIII. 1919 v Marezigah, je izgubil 8. junija letos osebno izkaznico, izdano od MLO Koper in jo razglašajo za neveljavno.

ANTONIJA BEMBIČ, roj. Furlanič, stanujoča v Pobegih št. 2, roj. istotam 16. 3. 1893, je izgubila svojo osebno izkaznico 31. 5. 1952 in jo razglašajo za neveljavno.

Podjetje PRERAD skladišče PORTOROŽ - SV. LUCIJA

prične z novim delovnim urnikom od 15. junija 1952 dalje in sicer od 7. ure zjutraj do 16. ure popoldne z vmesnim odmorom od 12. do 13. ure. Pisarne uradujejo nepretrgoma od 7. zjutraj do 15. ure popoldne.

RADIO

JUGOSLOVANSKE CONE TRSTA

Spored najvažnejših oddaj od 14. junija do 20. junija 1952:

SOBOTA 14. junija: 14.15 Križem po Koprskem — 18.30 Morja široka cesta — 21.00 Popularni orkestri in solisti — 21.30 Od sobote do sobote — 22.30 Zabavna glasba. — NEDELJA, 15. junija: 8.30 Za naše kmetovalce — 9.00 Mladinska oddaja: Najlepše pravljice: »Snežulčica« — pogovor s pionirji — 9.45 Otroške skladbe za klavir, izvaja pianist Gojmir Demšar — 13.00 Melodije za dobro voljo — 13.45 Glasba po željah — 17.00 Z mikrofonom med našim ljudstvom — 18.45 Nedeljska glasbena revija. — PONEDELJEK, 16. junija: 14.15 Ob Soči in Zili — 18.15 Igra zabavni orkester Radia Ljubljane — 18.30 Ameriška filmska in operetna glasba — 21.00 Slušna igra: Anton Funtek: »Tekma«. — TOREK, 17. junija: 14.30 Igra orkester JLA iz Portoroža — 18.15 Pesmi našega juga — 18.30 Radijski roman: A. Dumas: »Dama s kamelijami« (3. nadalj.) — 19.00 — G. Tartinij Koncert za violino in orkester v Demolu — 20.00 U. Giordano: »Andreè Chenier«, opera v 4. dejanjih. — SREDA, 18. junija: 14.15 Kulturni razgledi — 14.30 Domači zvoki — 21.00 Koncert Komornega zbora iz Trsta p. v. Ubaldia Vrabca — 21.30 Glasbeni portreti skozi svet in čas — CETRTEK, 19. junija: 14.30 Domači zvoki — 18.15 Odlomki iz znanih baletov — 18.30 Iz naše narodne revolucije — 18.40 Igrajo godbe na pihala in zabavni ansambl. — PETEK, 20. junija: 14.15 Literarni obzornik — 18.15 Polke, mazurke in valčki — P. I. Čajkovski: Simfonija št. 5 v E molu.

Nagradna križanka

1	2	3	4	5	6
7				8	
9			10		
		11		12	
13	14		15		
16					
17					18
		19		20	
21	22		23	24	
25		26		27	
28					

Vodoravno: 1. mesto v Sloveniji, 7. podredni veznik, 8. nadležna žuželka, 9. predlog, 10. časovni prislov, 11. kemični znak za element cirkonij, 12. krtica za ljudski odbor, 13. zvočna enota, 16. ameriški pisatelj slovenskega rodu, ki je bil pred nekaj meseci umorjen, 17. odprto ognjišče v sobi, ki so ga uporabljali predvsem v srednjem veku, 19. vzklík, 20. začetnici imena in priimka hrvaškega šahovskega mojstra, ki igra trenutno na mednarodnem turnirju v Južni Ameriki, 21. učenje, 23. splošen naziv za zrak in letalstvo, 25. pripadnik Slovanov, 27. otrebljen svet, goličava, 28. kontinent.

Navpično: 1. trgovina s tkanim blagom, tudi nekoč obrt na veliko, 2. pristaniško mesto v državi Izrael, 3. grška črka, ki se uporablja za označbo polmera, 4. rudnik bakra v Srbiji, tudi vrsta iglastega drevesa, 5. domača žival, 6. okrožje, območje, okoliš, 10. glavni dobiček na loteriji, nagrada, 11. oblika glagola znati, 14. vrsta pesnitve, 15. reka na Kitajskem, ki se pri mestu Fuchou izliva v Vzhodno Kitajsko morje, 18. vrsta leposlovja, nevezana beseda, 20. pasma lovskih psov, 22. boter, 24. ljubkovalno žensko ime, 26. povratno osebni zaimsek.

RESITEV KRIZANKE IZ 23. STEV.

Vodoravno: 1. Kolorado, 9. Alasahir, 10. komun, 11. Ag, 13. mah, 14. Sas, 15. karo, 16. to, 17. nadav, 18. kita, 19. Okaja, 27. iz, 22. Fala, 23. ina, 24. ali, 26. nj, 27. libele, 30. eteritev, 32. nerešeno.

Navpično: 1. katastrofalen, 2. ol, 3. lak, 4. Osor, 5. Ram, 6. Ahumada, 7. Dinara, 8. Orehovo Zujevo, 12. Gao, 15. Kata, 17. Nija, 18. kaliber, 20. kalite, 21. Inn, 25. gliš, 28. ere, 29. ece, 31. en.

Uredništvo »Naše žene« je priobčilo v svoji junjski številki zanimiv primer osemnajstletnega dekleta, ki sprašuje, ali morda ni dorasla današnjemu času zato, ker misli, da ima pravico do nje šele tisti moški, s katerim bo združena v življenju. »Ne bom se odločila za stvar, ki mi ni jasna!«

Na njeno pismo je odgovoril predsednik Sveta za zdravstvo in socialno politiko, zdravnik dr. Jože Potrč. Iz njegovega odgovora priobčujemo nekaj značilnih odstavkov.

Vi omenjate, da je bil včasih proces približevanja (jaz bi rekel določene: proces nujno potrebnega medsebojnega spoznavanja karakterjev) — dolgotrajnejši. V Rusiji so spoznali po revoluciji »skrajševanje procesa« celo na nekaj ur. V kinu sta se videla, drugo jutro sta bila že

mož in žena. tretje jutro že morda ločena. Podobna tendenca takšne in še večje »svobode«, to se pravi neresnosti, padanja morale, je tudi pri nas. Stare vrednote se rušijo, nove se še niso okrepile.

Ni treba mnogo besed, le več dejanj in doslednosti v tej smeri: naša družba se bori za socialistično družino. Kaj to pomeni? Predvsem pomeni to, da tudi mi težimo k temu, da se ljubezensko življenje realizira v družini, predvsem zaradi otrok in zaradi borbe proti razvratu.

Nemški pisatelj Stefan Zweig je pisal o Mariji Stuart, da ni večjega ponižanja za ženo, kakor je spoznanje, da se je predala prenaplajeno moškemu, ki take njene ljubezni ni vreden, da prava žena ne more ne sebi ne krivicu tega nikoli odpustiti.

Prava žena gleda torej na čast. To

nam je v današnji prehodni dobi posebno potrebno.

Ivan Cankar je zapisal, da sodimo moža po njegovem odnosu do žene. To je globoka resnica. To merilo je silno občutljivo in natančno. Pa druga plat resnice je še važna. V ženskih rokah je predvsem vprašanje moralnega dviga tudi moških. Zato moramo to borbenost za žensko čast še dvigniti, predvsem pa toplo pozdravljati in podpirati.

Preberite tudi to

Slikati svoje grehe, pa tudi luč svoje duše, svoj strah, svoje trpljenje, svoje veselje, slikati ves svoj pekel in nebo, razpustiti se v barvah — to je moj smoter življenja.

Brueghel.

Spoštuj umetnost! Bodi ji zvest učenec! V tišini stremi po popolnosti in harmoniji! Uči se od mojstrov, ker ob njih bo zorel tvoj duh! Toda ne zataji narave, le ona daje tvojemu srcu večno mladost!

Ganghofer.

Najbliže smo velikemu, ko smo veliki v ponižnosti.

R. Tagore

Priznanje dajejo ljudem ljudje, ljudje pa, kakor veste, so zmotljivi!

»Kdor se opravičuje, ta se obtožuje!«

TISTEMU, KI PRIZNA, SE ODPUSTI

Modri kralj Salomon je nekega dne obiskal ječo, v kateri so bili zaprti zločinci. Izpraševal jih je vse po vrsti, zakaj so zaprti.

»Kaj si zagrešil?«

»Gospodar naš, zaradi božje pravice sem prišel v ječo.«

»In ti?« je vprašal vladar dalje.

»Tudi jaz sem nedolžen, tako mi vsega na svetu.«

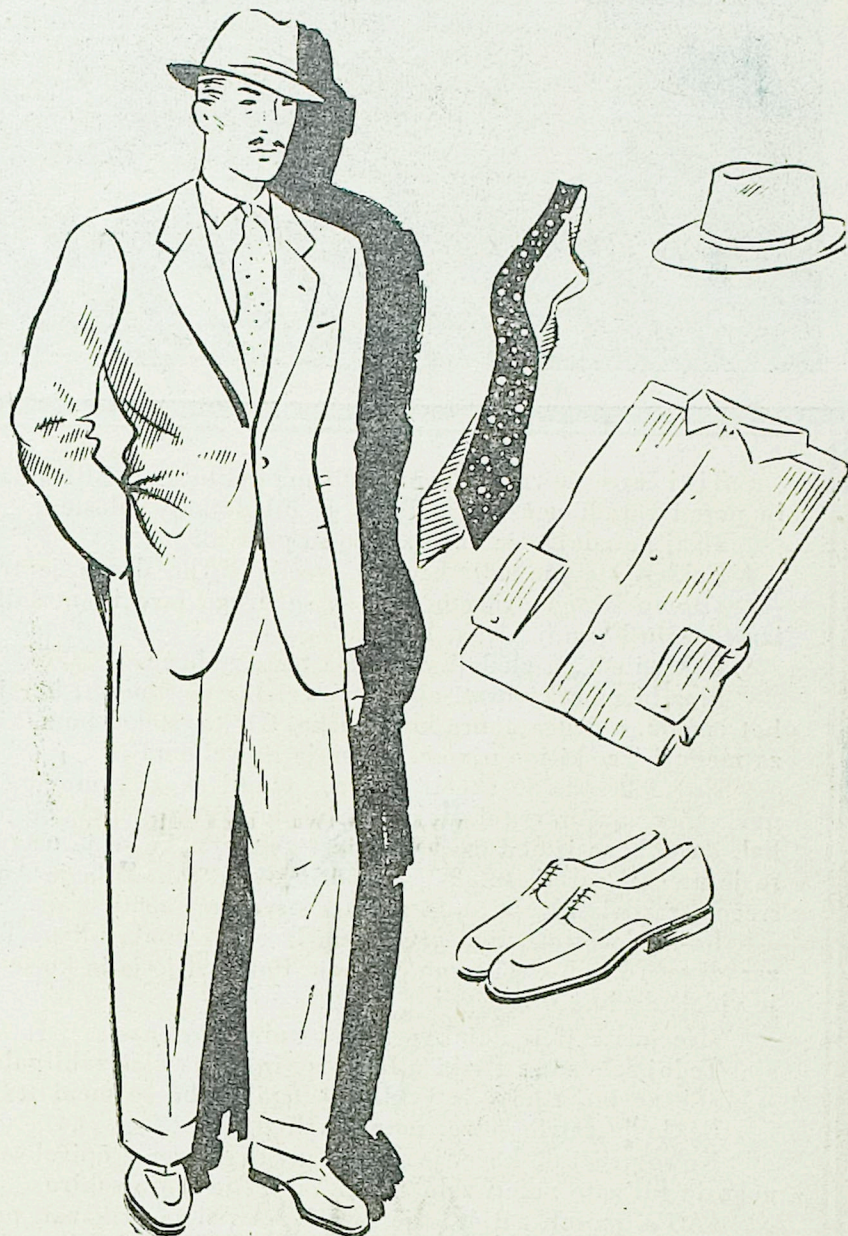
Drug za drugim je skušal prepričati kralja, da ni niti kriv, niti nedolžen.

Na koncu je opazil kralj nekega jetnika, ki ni šilil v ospredje, da bi govoril z njim, ampak je žalosten in zamišljen sedel v kotu ječe. Tudi njega vpraša kralj, kakor je vprašal vse ostale, in ta jetnik mu odgovori:

»Vladar, grešil sem, kradel sem, pa sem zaradi tega zaprt in obsojen.«

Kralj se zdaj obrne k jetniškemu pazniku in zaukaže:

»Takoj izpustite tega zločinca na svobodo, da ne pokvari ostalih poštenih ljudi tu v ječi.«

Razlika od lanske mode je precejšnja in zelo opazna, tako v zunanji obliki kakor v eleganci. Suknjič je srednje dolg na en gumb, z dolgim, precej širokim reverjem ter žepi brez poklopcev. Okroglinja spredaj je skoraj neopazna, suknjič pa je na lažno oprjet in ne več raven. Športni suknjič ima precej velike, gladko našite žepne, bolj oprjet in zadaj brez pasu, pač pa ima kratek razporek in je prav tako na en gumb. Suknjiči so iz svetlejšega blaga, hlače pa za ton temnejše tkanine brez vsakega vzorca ali črt. — Hlače so v členkih srednje široke s širokim, 6 cm zavijom, v bokih prilagajoče ter spredaj z močnejšimi gumbi, tako da ne vežejo v kolenih. — Srajca je z nazaj krojeni ovratnikom, ki se v sredini popolnoma stika in ni presledka za samoveznico, kot običajno pri ovratnikih z dolgimi konicami. Barva srajce pri svetli obleki je temna, samoveznica pa svetla s temnimi pikami; obratno pa pri temni obleki svetla srajca s temno kravato s svetlimi pikami. — Čevlji so gladke »ZEBU« oblike z usnjenimi podplati in nikakor ne z visokimi gumijastimi nastavki. Barva čevljev je srednje temna za svetlo obleko, za temnejšo pa svetlejša. — Klobuk ima srednje velike kraje, ki so spredaj dokaj zavijani navzdol. K svetli obleki torej temnejši klobuk s svetlim trakom in k temni obleki svetlejšega s temnim trakom.

Športne zanimivosti

Telovadni nastop v Pivki na Krasu

Mlado telovadno društvo »Partizan« v Pivki je prvega junija položilo obračun dosedanjega dela z letnim telovadnim nastopom. Skupaj z nižjo gimnazijo, osnovno šolo in gosti iz Starega trga je v 17 točkah nastopilo nad 400 telovadcev. Kljub kratkemu času za priprave in organizacijskim nedostatom je prireditev lepo uspela. Zlasti so navdušili gledalce cicibani s kompozicijo »Zabek« in mladinci s prostimi vajami. Levji delež pri uspehu ima neutrudljivi organizator in delavec Bojan Minatti. Zeleti je, da bi pri prihodnjem nastopu videli več odrasle mladine in da bi med publiko bilo manj zastojkarjev.

Nastop je pokazal, da je telovadno gibanje v Pivki pognalo trdne korenine in da ima vse pogoje, da se razširi tudi po vseh večjih krajih okolice.

B. J.

SPORTNI DVOBOJ V IDRJI

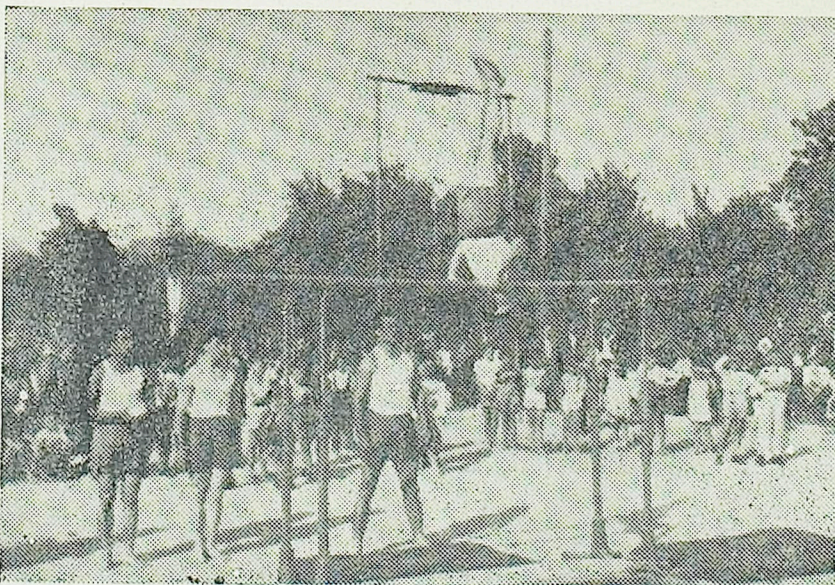
Fizikturni aktiv Miner je ime v soboto v gostih učence čevljarske šole iz Zirov, ki so na fizikul-

turnem področju še novinci, zato tudi v Idriji niso mogli doseči vidnejšega uspeha. Odbojko so zgubili z 1-3, prav tako pa so tudi v vseh lahkotatskih panogah zmagali Idrijčani in pri tem dosegli nekaj zelo dobrih rezultatov: Dene je skočil v daljino 5,80 in tekel 100m v 12,2, Sinkovec pa je skočil v višino 1,60. Prireditev beležimo, ker nas zelo veseli, da si je lahka atletika začela utirati pot med našo mladino med katero je prav za to panogo mnogo dobrih talentov.

L. S.

KRIM — eno najboljših jugoslovanskih odbojkaških ekip, bo v nedeljo igrala za reprezentanco Kopra v Kopru. Tekma se začne ob 10,30 na košarkaškem igrišču pri Slovenski gimnaziji.

Na veliki kolesarski dirki »Giro d'Italia« je prepričljivo zmagal Fausto Coppi, ki je letos v izredni formi. Po zadnji etapi ga je na cilju v Milanu navdušeno pozdravila nad 30.000 glava množica, ki pa ni štedila z izrazi simpatij tudi drugim najboljšim evropskim dirkačem Magniju, Kublerju, Kobletu in zlasti petoplasiranemu 38-letnemu Bartaliju. Pričakuje se, da bo večina asov, ki so se udeležili dirke po Italiji, sodelovala tudi na tradicionalnem »Tour de France« in da bo na tej dirki slavni švicarski tekmovalac Koblet za vsako ceno skušal popraviti svoj sedanjí neuspeh (V končnem plasmu je na »Giro d'Italia« zasedel komaj osmo mesto).

S TELOVADNEGA NASTOPA V PIVKI

Nekaj o tonzilah

Povečani nebnici torej ne pomenita v vsakem primeru obolenja, ki terja operacijo, da, včasih ju lahko smatramo za normalni.

Ni pa tako z žrelnico: čim je ta povečana, nastane tipična slika, ki jo često srečujete pri otrokih v predšolski dobi, pri šolarjih pa ostane še bolj očitna.

Otrok s povečano žrelnico ima vedno odprta usta, teče mu iz nosa, tako da ima zgornjo ustnico vedno rdečo in razpokano, oči ima rdeče in stalno se solzi. V šoli je tak otrok brezbrizen, nepazljiv, težko se koncentrira, govori s čudnim ubitim glasom in če se temu pridruži še okvara sluha, tedaj učitelj izjavi, da je otrok nenadaren, morda celo zaostal. Doma otrok ne je, slabo in nemirno spi, često kašlja in včasih celo dobi napade dušenja. Če tega otroka operiramo, se navadno čisto spremení. Hitro zraste, začne veliko jesti, dobro sliši, v šoli pa postane dober učenec.

Sedaj pa nazaj k nebnicam. Recimo, da smo ugotovili, da sta nebnici bolni, ali je s tem že rečeno, da sta prav oni žarišče, ki povzročata vnetje sklepev, ledvje, srčnih zaklopk? Ali sta res oni krivi, da bolnik ne more jesti, da ima vedno po malem vročino, da ga boli glava, da hušja in blede? Saj je še toliko drugih možnosti! Lahko so vsega krivi gnili zobje, oboleni bronhi, motnje v prebavnem traktu itd.

Kako se bomo odločili takrat, kadar najdemo hkrati dve obolenji, ki bi obe lahko predstavljali žarišče, ki povzročata tretje obolenje?

Želja velikega dela prebivalstva po odstranitvi nebnic izvira iz one zgoraj omenjene dobe, ko se je razširilo znanje o žariščnih obolenjih in ko so rekli, da je vsak moderen Američan brez zob, brez nebnic in brez slepiča. Se en vzrok je za tako pretirano aktivnost: včasih je praktičnemu zdravniku, ki nima laboratorija, ne rentgena, ne gleda v uho in v grlo in ne vidi očesnega ozadja, res težko najti vzrok obolenja. V tem primeru mu je v veliko olajšanje, če lahko reče: dajte si odstraniti nebnici, pa bodo verjetno izginile vse težave.

Tako odločanje o potrebi operacije moramo odkloniti, čeprav operacija sama po sebi ni zelo nevarna. Vedite, da vendarle ni brez nevarnosti in da so primeri, ko je zelo škodljiva.

V teh dveh letih, odkar opravljam v Kopru in v Izoli ambulantne preglede in operacije, sem spoznala, da je obolenje tonzil v Istri pogosto. Vendar mi je nemogoče soditi o celotnem vprašanju stanja nebnic, ker nimam vpogleda med celotno prebivalstvo. Za to bi bili potrebni sistematični pregledi otrok. O otrocih pa, ki jih pregledujem v ambulanti, mi ni znano, kakšne so njihove razmere doma, kako stanujejo, kaj jedo, kakšno vodo pijejo.

Otolška klinika v Ljubljani je organizirala leta 1950 v Sloveniji sistematične preglede šolskih otrok glede na razvoj limfatičnega obroča v žre-

lu in njegovega obolenja. Zanimali smo se za vpliv tega obroča na splošni razvoj otrok ter vpliv okolja, v katerem otrok živi, na njegovo obolenje.

Pri tem smo opazili, da je okvara nebnic precej enakomerno porazdeljena po Sloveniji, da pa je znatna razlika v odstotku obolenih žrelnic. To nas nehoti vodi do zaključka, da je žrelnica oni del limfatičnega obroča, ki najhitreje reagira na razne noks in nosi, vsaj v otroški dobi, glavni del obrambe ter tako znatno razbremenjuje nebnici (dr. Pompe).

Pri tem smo ugotovili, da zlasti povečana žrelnica povzroča zaostalost otrok v rasti, vpliva na razvoj prsnega koša in zadržuje spolni razvoj. Povečano žrelnico je v mnogih primerih spremljal okvarjen sluh (dr. Kosin).

Kar se vpliva okolja tiče, smo videli, da je povečana žrelnica znatno pogostejša pri onih, ki se vozijo z vlakom, ter pri onih, ki spe v prenatrpanih prostorih, ali celo nimajo svoje lastne postelje. Prav tako nastopa zelo pogosto pri onih, ki pijejo vodo iz vodnjaka, redkeje pri onih, ki pijejo vodo iz studenca, najredkeje pa pri onih, ki imajo doma vodovod (dr. Kosin).

Proti našemu pričakovanju pa odzračje »tonžil«, potem ko so pogledali obolenja limfatičnega obroča ni večji v pretežno industrijskih in rudarskih, kakor pa v pretežno poljedelskih krajih (dr. Pompe).

Pri naših sistematičnih pregledih smo ugotovili tudi nek vpliv podnebja, zlasti pa pedološkega sestava zemeljske površine na razvoj žrelnic. Opazili smo, da je odstotek povečanih žrelnic zlasti visok tam, kjer so izprana brezkarbonatna tla (dr. Pompe).

Cepprav se gornji podatki ne nanašajo na Istro, ki ni bila zajeta v našo akcijo, vendar iz njih lahko sklepamo na ukrepe, ki bi zmanjšali obolenje limfatičnega obroča v Istri in tako omejili število potrebnih operacij.

Med temi ukrepi bi bilo gotovo izboljšanje higienskih razmer, dovajanje dobre vode, ki predstavlja tu pri nas često resen problem. Na vpliv sestava tal iz gornjih podatkov ne moremo sklepati, ker je sestav tal tu čisto drugačen kakor v katerikoli preiskanem kraju.

Mislím pa, da bi tu med škodljivci morali navesti hitro menjavanje temperature in za to podnebje neprimeren zaščito proti mrazu. Ljudje spe navadno v nezakurjenih sobah, grejejo se pa tudi pozimi na soncu pred hišo, često brez ozira na burjo. V hiši je kuhinja edini topli prostor, ki pa je vendar mnogo hladnejši od gorenjskih »hiš« s kmečkimi pečmi.

Poleg tega je tu prebivalstvo vajeno živeti na prostem in često ob prvem sončnem žarku zlasti mladina pozabi, da je sredi zime in se v razmeroma lahki obleki udeležuje živahnih debat ob morski obali ali na trgu. Morda je temu tako prav zato, ker doma nimajo toplega kotička.

Prepričana sem, da bi izboljšanje ogrevanja prostorov in boljša izolacija, kot dvojna okna, lesena tla — tudi pripomoglo k zmanjšanju težav, izvirajočih od bolnega limfatičnega aparata.

Odločanje, ali naj se operacija izvrši ali ne in kdaj naj se izvrši, je stvar zdravnika. Propaganda za izboljšanje življenjskih razmer in pouk prebivalstva v tej smeri pa je naloga učitelja.

Dr. Zlata Hribar

Ureja uredniški odbor. — Odgovorni urednik Milko Stofa. Tiska tiskarna »Jadrana« v Kopru.

Naslov uredništva in uprave: Koper, Santorijeva ulica 26, tel. 170, poštni predal 2. — Štev. tekočega računa pri Narodni banki v Kopru 657-909-171. Letna naročnina 500 din, polletna 250 in četrtletna 130 din.

Krvavi jezdeci

FRANCE BEVK

Tisti čas se je vračal Toniš z obema deklicama. Bili so lačni, utrujeni in potrti zaradi neuspeha. Toniš je bil najbolj žalosten.

»Kaj pa zdaj?« je vprašal, ko so počivali.

Dekleti sta molčali. Ena je žvečila listje, druga je trgala cvetice.

»Bomo šli pa drugam. Saj so še druge fare in mašniki tudi. Ena izmed vaju bo moja žena. Katera?«

Deklici sta ga gledali, rekli pa nista nobene.

»Jaz bi moral izbrati ali pa vidve. Jaz ne morem, ker je ena sladka kot jagoda, a druga dobra kot hruška. Glejta, stekel bom, vidve pa letita za menoj! Ta, ki me ujame, bo moja na vekomaj!«

Na te besede je skočil s steze, planil skozi grmovje, sopihal zdaj navkreber zdaj navzdol, dokler se ni do kraja upehal. Že je mislil in se bal, da nobena izmed deklet ne teče za njim, ko se je ustavil. A preden se je utegnil ozreti, se ga je oklenilo dvoje rok. Bila je Anica, ki ga je srečna, zardela in vsa topla gledala s svetlimi očmi.

Urška je ostala med grmovjem in se ni upala blizu. Tonišu je bilo zaradi tega kljub sreči tesno pri srcu. Poklical jo je in ko se je približala, je videl, da ima solzne oči.

»Ne joči.« ji je dejal. »saj boš tudi ti pri nas.«

Tedaj šele so se Urški ulile solze in je na glas zahlipala.

»Če ne boš tiho.« je vzkliknil Toniš, »bo še meni težko.«

Dekle je zatrla solze, nato so šli dalje.

Ko so prišli do koč, je stal na pragu Lovrenc, opiral se je na zdravo nogo in bil zato videti zelo velik. Vihtel je svojo sekuro.

»Ali si prišel, galjot?« je kričal. »Ali si se prikazal, potepin, tat in razbojnik? Naši živini si zavdajal s pogledom in čarovnijami, da je erkala. Kruh si odnesel in nož — s tem si se izdal — in nazadnje še sekuro, ki si jo s hudičovo pomočjo tako zagnal, da mi je pokvarila nogo. Le pridi bliže, ti in tvoji vražji sestri, plačal mi boš! Le pridi, čarovnik, grdež in potep, ki še živali nisi podoben, nikar človeku.«

Toniš je takoj razumel, za kaj gre in se je prestrašil. Dekleti sta kriknili in se skrili v grmovje. A Toniš se je takoj zbral in pobral kamen.

»Kaj mi hočeš?« je vprašal.

»Boš dal kamen iz rok! Boš že videl, kaj ti hočem! Z nama pojdeš,«

je Lovrenc pokazal na Matevžka, ki je tedaj stopil izza njegovega hrbta s krepelcem v rokah. »Z nama pojdeš, potem boš že videl. Plačal boš za crknjeno živino, za plehe na njivi, za točo, veter, hudo zimo, garje na ljudeh in na živalih, za požar, ki smo ga imeli, za snetna žita, črve v sadju, kobilice in hrošče; to vse si ti zalegel.«

Kruljavca je obšla taka besnost, da se je zazibal proti Tonišu in mu grozil s sekuro tako grozovito, da je kosmatinec spustil kamen iz rok in se umaknil. To je oba napadalca še bolj opogumilo, da sta se oba hkrati zagnala na Toniša, ki se je poskušal z begom rešiti v gozd.

Tedaj se je z višine nad ravnico razlegnil silen in pretresljiv krik. Zagnal ga je Izbor, ko je zagledal neznanca, ki sta navalila na Toniša. Napadalca sta za trenutek obstala, nato sta prestrašena v divjem begu izginila v grmovju.

Toniš je kriknil od radosti in poiskal dekleti, ki sta prestrašeni čepeli v grmovju.

14.

Zgodaj v poletju leta tisočtristodevetega je jezdil po poti iz Bovca proti Kobaridu čuden jezdec. Na majhnem, le za silo osedlanem oslu

je sedel nizek, zastaven možak s sključenim hrbtom in dremaje kinkal v bisago, ki je bila privezana za sedlo nad dolgouščevim repom. Jezdec je namreč zaradi tega, da bi mu ne sijalo sonce v oči, jezdil ritenski.

Bil je medikus Parapap, ki so ga tako imenovali, ker je svojim besedam rad pritikal ta nesmisel. Vzdevka se ni kdo ve kaj branil; le ljudje, ki ga niso dobro poznali, se ga niso upali tako imenovati.

Mudil se je dalj časa v Bovcu pri plemiču, ki je preveč jedel in se premalo gibal, da se mu je nabirala tolšča in se tudi čistil ni tako, kot bi bilo potrebno. Ker je imel Parapap s seboj klistirko in polno škatlo čistilnih praškov in kroglic, je plemiču takoj pregnal bolečine in vetrove iz trebuha. V zahvalo za to pa ga je požeruh tako dolgo in izdatno gostil, da je nazadnje še on zbolel in je moral sam sebe zdraviti.

Tisto jutro, ko se je zopet čutil zdravega, si je rekel: »Če takoj ne odidem, zbolim še enkrat, porabim vsa zdravila — in kaj potem?« Zato se je pristrčno poslovil od plemiča in sedel na siveca, ki ga je z riganjem pozdravil.

Parapap se je zibal v sedlu in venomer mislil na užite dobrote in na redke polivke, v katerih bo le tu pa tam plaval kak ocvirek, ki ga čakajo v Čedadu. V teh mislih bi bil skoraj zaspal. Le kadar je dolgoušec zagledal ob potu šop sveže trave in se upognil, da bi ga pomulil, je zaklical: »Hi!« in se zibal dalje.

Za hrbtom mu je prišel nekdo naproti. Bil je bos, ves zagorel v obraz in tako naglo je hodil, kakor da mora še tisti dan prav na Koroško in se še do večera vrniti. Ko je zagledal osla, ki mu je z drobnicavo hojo cinal naproti, in hrbet debeluha na njem, se je ustavil in osel tudi. Da je nekdo jezdil hrbtenski, se mu je zdelo tako smešno, da bi se bil zasmel, če bi ne bilo le preveč nenavadno.

Medikus se je zdramil, obrnil obraz, rekel: »Hi!« — tedaj je tudi on zagledal tujca pred seboj. »Kaj pa ti?« ga je vprašal nevljudno.

»Ali ste vi medikus...« je začel popotnik in umolknil, ker mu pravega imena ni vedel, z vzdevkom pa se ga ni upal imenovati.

»Parapap,« mu je medikus pomagal iz zadrege. »Kaj mi hočeš?«

»Gospod plemič Čuk iz Kobarida je zbolel. V Čedadu so vas iskali, a tam so povedali, da ste v Bovcu.«

»Ali ni nobenega drugega medikusa razen mene?« je Parapap iz navade rohnul, v resnici pa je bil vesel, da bo zopet sedel za plemiško mizo. »Kaj pa mu je?«

»Kobilice so prišle in se koj obrnile proti Čedadu. Na poti so našle grofa, ki je bil na lovu, in so ga tako ognusile in onesnažile, da je le malo živ prišel domov.«

»O kakšnih kobilicah pa govoriš?« se je hudoval medikus. »Če bi me rad vlekel, potegni rajši mrho za uzdo, da z menoj vred ne bo lezla na pot.«

»Kobilice!« je dejal potnik. »Ali ne veste? Toliko jih je bilo, da so sonce zatemnile. Kamor so sedle, so vse osmradile in požrle. Niti bilke ni ostalo.«

»Tako?« je dejal medikus. »Nekaj sem slišal o tem...«

Da bi neznanec ne mislil, da ničesar ne ve o kobilicah, je povedal tudi njihovo latinsko ime. Hkrati ga je skrbelo, da ima morda kobariški plemič kako bolezen, na katero se ne spozna. Kakor vsi takratni zdravniki je znal uspešno rabiti le klistirko ali pa puščati kri.

»Potem,« je dejal sél, »boste takoj šli v Tolmin.«

»Zakaj pa v Tolmin?«

»Patrijarh je prišel na letovišče in ne počuti se dobro.«

»A, vraga!« je znova zrasel Parapap. »Ali so tudi njega kobilice?«

»Ne. Nekdo mu je splašil konja, da je telebnil na cesto.«

»Pa si ni morda zlomil rebra ali celo kake večje kosti?« je medikus iz obupa zavil oči.

»Tega ne vem. Morda se je samo hudo pretresel. A zdravnika hoče čimprej, preden pride njegov iz Ogleja. Dejali so mi, da vas moram privedi ali zlepa ali zgrda.«

»Kdo pa si ti?« je vprašal Parapap, ki se je medtem obrnil na siveca in se hudoval nad pokrivalom, ki mu je zletelo v prah. »Kaj vem, če nisi razbojnik, ki bi me rad zadržal in oropal.«

»Gastaldov po poli brat iz Tolmina sem,« mu je povedal neznanec in mu pobral pokrivalo.

»Pa ime so ti dali pri krstu, kaj?«

»Filip mi je ime.«

»Primi siveca za uzdo in vodi me, kamor so ti ukazali.«

Filip je vodil osla, medikus pa je razmišljal predse in v senci dreves, ki so rastle ob poti, zopet zadremal.

Ko je medikus med travniki, njivami in sadovnjaki, ki so jih bile kobilice do golega ožrle, na svojem osliču pricinal v Kobarid, je našel plemiča Čuka že na nogah. Očedil se je bil in si opomogel od strahu, medikusu, kateremu se je mudilo dalje v Tolmin, je vrgel za plačilo srebrnik. Tudi patrijarh je že sedel v poletni utici na svojem vrtu, srebal rdeče vino in s trudom bral neko pisanje.

»Bolje mi je,« je rekel, ko so mu povedali, da je prišel medikus. »Počakam svojega zdravnika. Temu odštejte, kar zahteva za svojo pot in svoj trud. Pokličite gastalda!«

Gastaldo Feliks je prišel, ponižno stal pred svojim gospodom in drezal z desnico v redke kocine, ki so mu poganjale na bradi.